FRANZ KAFKA

TAŞRADA DÜĞÜN HAZIRLIKLARI

RICHARD VE SAMUEL

KAFKA VE PORNO

SERİ K.

ALTIKIRKBEŞ YAYIN

Taşrada Düğün Hazırlıkları-Richard ve Samuel
Franz KAFKA
1.baskı: Nisan 2011
Yayın Yönetmenleri
Kaan Çaydamlı, Şenol Erdoğan
Editör
Kaan Çaydamlı
Kapak Tasarımı
Erol Egemen
ALTIKIRKBEŞ YAYIN

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
bir Kaybedenler Kulübü tribidir.
Barbaros blv Marmara apt no 68/1 beşiktaş
T: (0–212) 2168563 F: (0–212) 2729725
www. altikirkbes.wordpress.com
altikirkbespublishing@gmail.com

Franz KAFKA

TAŞRADA DÜĞÜN HAZIRLIKLARI

&

RİCHARD VE SAMUEL

&

KAFKA VE PORNO

Türkçesi: M. Kamil Utku

ALTIKIRKBEŞ YAYIN

çArşı 2011

TAŞRADA DÜĞÜN HAZIRLIKLARI

Altıkırkbeş notu:

Max Brod'un tarihlendirmesine göre, *Taşrada Düğün Hazırlıkları* Kafka'nın yazdığı ilk eserlerden biridir. Brod, Kafka'nın elyazısında kullandığı Gotik ve Latin harflerden yola çıkarak, *Taşrada Düğün Hazırlıkları*'nın 1907-1908 arasında yazıldığını tahmin etmektedir. *Taşrada Düğün Hazırlıkları*, üç ayrı elyazması metinden ibarettir. Kafka'nın olasılıkla büyük bir romana başladığı ama sonradan vazgeçtiği anlaşılıyor. Bu dönem, Kafka'nın Assicurazioni Generali sigorta şirketinden ayrılıp Bohemya Krallığı İşçi Kaza Sigortası adlı devlet kurumuna geçtiği günlere denk geliyor. Kafka, iş değiştirme ve yoğun çalışma ortamı içinde, yazdığı romandan uzaklaşmış olmalıdır.

İlk elyazmasında Gotik harfler kullanılmış, sayfalar 1'den 58'e dek numaralandırılmıştır; arada bazı sayfalar, metinde de gösterildiği üzere, eksiktir. Daha sonra 1'den 16'ya dek ilerleyen, yine numaralandırılmış yeni bir elyazması vardır. Brod, bu iki elyazmasını asıl metin olarak kabul eder ve romanın ilk iki bölümü olarak kurgular; *Taşrada Düğün Hazırlıkları*'nın günümüz baskılarının çoğunda da bu kurguya uyulur.

İkinci elyazması Latin harfleriyle, yine numaralandırılmış 22 sayfa, üçüncü elyazması da Latin harfleriyle sadece altı sayfadır. İki ve üçüncü elyazmaları, asıl metin olarak kabul edilen birinci elyazmasıyla benzerlikler içerir, hatta kimi yerler açıkça tekrardır. Büyük olasılıkla, bunlar asıl elyazmasının çalışma varyantlarıdır. Kafka uzmanları bu iki varyant elyazmasını yazarın kararsızlığından çok, yazı işçiliğinin erken döneminde bile nasıl güçlü olduğunun kanıtı olarak alırlar.

Dönüşüm'ün çekirdeğinin de (böcek olma isteği ve pazarlamacılık mesleği), bu roman girişiminde belirdiğini, ayrıca not etmek gerekir.

I.

Girişten geçip kapının önündeki geniş alana çıkan Eduard Raban yağmur yağdığını fark etti. Ahmakıslatan türünden, inceden yağan bir yağmur.

Önündeki kaldırımda, değişik adımlar atan pek çok insan yürüyordu. Aralarından bazıları yolun karşı tarafına geçiyorlardı. Küçük bir kız, ileriye uzattığı ellerinde yorgun köpeğini taşıyordu. Aralarında konuşan beyefendilerden biri, avuç içleri yukarıya dönük tuttuğu ellerini bir şeyi tartar gibi tekdüze kaldırıp indiriyordu. O sırada bir hanımefendi göründü; şapkası envai çeşit kurdele, toka ve çiçekle bezeliydi. İnce bir baston tutan gençten bir beyefendi hızlı adımlarla geçti; sol elini bir felçli gibi göğsünün üzerine bastırmıştı. Kimi zaman, içtikleri sigaralardan ince dumanları gökyüzüne salan beyefendiler görünmekteydi. İkisi pardösülerini kollarına asmış üç beyefendi sığındıkları duvarın yanından arada bir ayrılıp sokağa yaklaşıyor, durumu gördükten sonra sığındıkları yere geri dönüyorlardı.

Yürüyüp geçenlerin arasından sokağa döşenmiş düzgün parke taşları görünüyordu. Boyunlarını ileri uzatan atlar, yüksek tekerler üzerindeki incecik arabaları çekiyorlardı. Arabalardaki yumuşak minderlerde oturanlar yayalara sessizle bakıyor, sokaktaki mağazaları, evler ve balkonları, gökyüzünü süzüyorlardı. Öndekini geçmek isteyen arabayı çeken atlar birbirlerine yaslanıyorlar, koşumlarını sallayarak arabanın okuna asılıyorlar ve arabayı seri hareketlerle yalpalayarak hızlandırıyorlardı. Az sonra öndeki arabanın çevresinde çizilen yay tamamlanıyor, atlar birbirinden ayrılıyor ama ince uzun başları birbirlerine dönük kalıyordu.

Birkaç kişi koşarak geldiler, kuru kalan mozaik sokak taşları üzerinde durdular; yavaş hareketlerle arkalarına dönüp gökten karışık düzen yağan yağmura baktılar.

Raban kendini yorgun düşmüş hissediyordu. Dudakları, Kuzey Afrika desenleriyle süslü kravatı gibi soluktu. Karşı evin kapı taşına yaslanmış bir kadın ayakkabılarını açıkta bırakacak denli topladığı eteklerinin altından ayaklarına bakıyordu, sonra Raban’a bakmaya başladı. Sanki hiçbir şeyi umursamıyormuş gibi davranıyor, belki Raban’ın hemen önüne yağan yağmuru seyrediyor belki de Raban’ın başı üstündeki duvara asılmış şirket adlarını gözden geçiriyordu. Raban kadının bakışlarında bir şaşkınlık sezdi.

“Olup bitenleri ona anlatsam elbette hiç şaşırmazdı,” diye düşündü. “İşyerinde çalışmaktan öyle yorgun düşüyor ki insan, sonunda izne çıktığında tadını çıkaracak hali kalmıyor. Elinden geleni yapsa da herkesin kendisini sevmesini sağlayamıyor, hep tek başına kalıyor, tek başına ve başkaları için bir merak nesnesi. ‘Ben’ demek yerine ‘insan’ dendiği sürece sorun yok, ezbere söylenebilir her şey; gel gör ki o insanın sen olduğunu kabul edince için kötü oluyor, handiyse dehşet içinde kalıyorsun.”

Raban eğildi, damalı bir bezle sarılmış bavulunu yere bıraktı. Yağmur suları sokağın iki yanında yollar oluşturmuştu, çukurda kalan ızgaralara doğru hızla akıyorlardı. “Ama ‘insan’ ve ‘ben’ ayrımını yaparsam, yakınmak için kendimin önüne başkalarını nasıl geçirebilirim? Başkaları kıymet bilmez değildir belki, bitkinliğimden durumu tam değerlendiremiyor da olabilirim. Öyle bitkinim ki, bu halde istasyona dek yürüyemem, yol bu denli kısa olsa da. Öyleyse ne demeye bu kısacık iznimi kentte kalıp dinlenerek değerlendirmiyorum? Yaptığım hiç akıl işi mi! – Bu yolculuk sağlığımı bozacak, eminim buna. Kalacağım oda hiç de rahat olmayacak, taşrada rahat bir oda bulmak olanaksız. Hem haziranın başındayız henüz, taşrada havaların daha serin olacağı belli. Bunu göz önüne alarak giyindim ama akşamüzeri sokaklarda tur atacakların arasına ben de karışacağım; gideceğim yerde göller var, göl çevresinde yürüyüşler düzenlenir orada. Söyleşmelere benden beklenildiği ölçüde katılamayacağım. Bu gölü başka diyarlardaki göllerle kıyaslayamam da, çünkü o diyarlara hiç yolculuk etmedim. Ay’ı söz konusu edip mutluluk hikâyeleri anlatacak, hele harabelerin tepesine tırmanıp ayla ilgili düşler kuracak yaşları da geride bıraktım; bunları yaptım mı gülünç olurum herkesin gözünde.”

Raban’ın önündeki kaldırımdan boynu eğilmiş başlara çekilmiş koyu renk şemsiyeli insanlar geçiyordu. O sırada bir yük arabası belirdi; samanlarla doldurulmuş koltuğundaki arabacı bacaklarını öyle rahat uzatmıştı ki bir ayağı yerde diğer ayağı samanlar içindeydi. Güneşli bir havada tarlada dinlenir gibiydi. Yine de dizginleri ustalıkla idare ediyordu; üzerindeki demir çubuklarının birbirlerine çarpmasından doğan seslerle, araba yolda hızla geçip gidiyordu. Yoldaki ıslak yüzeyden yansıyan sesler, caddenin bir ucundan diğer ucuna yankılanıyordu. Karşıdaki kadının yanında duran çocuk bağcılık yapan köylüler gibi giyinmişti; plilerle süslü geniş eteklikli elbisesi, koltuk altlarından geçen deri bir kemerle tutturuluyordu; yarım daire biçimdeki, kaşlarına dek inen şapkasının üstündeki püskül sol

kulağına dek sarkıyordu. Çocuk yağmurdan mutlu olmuştu. Koşarak kapıdan uzaklaştı; yağmurla daha fazla ıslanmak için başını açıp havaya kaldırdı. Birikintilerin içinde sıçrayarak suları çevreye sıçrattı, sonunda yoldan geçenlerce epeyce azarlandı. Sonunda, kadın çocuğu yanına çağırdı, elini tutup bir daha bırakmadı ama çocuk da huysuzluk yapmadı.

Raban birden sarsıldı; geç mi kalmıştı? Hem pardösüsü hem de ceketinin önü açık olduğundan, hemen saatini çıkardı. Saat durmuştu. Sıkıldı. Biraz arkasında bekleyen, kendisiyle aynı evde kiracı olan adama saati sordu. Adam birisiyle konuşuyordu ve attığı kahkaha henüz sona ermeden Raban'a dönüp, "Dördü geçiyor," dedi ve hemen başını çevirdi.

Raban hemen bavulunu alıp şemsiyesini açtı. Tam caddeye adımını atacaktı ki gelip geçen bir kadına yol vermek zorunda kaldı. O anda küçük bir kızın hasır şapkası gözüne çarptı; kırmızı boyalı şapkanın kıvrılmış kenarlarında yeşil bir bant vardı.

Gideceği yöndeki yokuşa vurduğunda, kızın şapkası hâlâ gözlerinin önündeydi. Yavaşça aklından sildi şapkayı çünkü artık kendini zorlaması gerekiyordu; bavulu hafif sayılmazdı, tam karşıdan esen güçlü rüzgâr eteklerini havalandırıyor, şemsiyesinin tellerini içeri çeviriyordu.

Derin derin soluk almaya başlamıştı; aşağılardaki bir meydan saatinin sesini işitti, beşe çeyrek kalmıştı. Şemsiyesi altında yürürken karşıdan gelen yayaların attıkları kısa adımları görüyordu. Yokuş aşağı inen arabaların yavaşça dönen tekerlerinin gıcırtılarını işitiyor, dağların yabankeçileri gibi cesur atlar incecik bacaklarıyla yokuşta dengelerini koruyorlardı.

Raban bir an düşündü; önündeki iki haftalık sıkıcı süreç de geçecekti; hepi topu iki haftaydı, ne de olsa sınırlı bir süre. Sıkıntı ne denli artarsa artsın, sıkıntıya katlanması gereken süre de o denli azalacak, morali zaman ilerledikçe yükselecekti. "Çevremi kuşatıp beni üzmeye çalışan o kişiler on dört günlük sürecin o giderek gülümseten akışında yavaşça silinecekler, benim çaba harcamama bile gerek kalmayacak. Her şeye doğal akışı içinde katlanırım, sonunda günler akıp geçerken her şey dengesini bulur, işler bakarsın düzelivermiş.

Hem, çocukken kalkıştığım o tehlikeli yaramazlıklarda yaptığımı yapamaz mıyım? Köye gitmem, buna gerek yok, giyinmiş gövdemi

yollarım, olur biter. Odadan çıkan gövdemin sarsılması korkudan değil hiç oluşundandır; merdivenlerden inerken ayakları dolandı mı, köye gittiğinde akşam yemeğini ağlayarak mı yedi, hiç şaşkınlık ve heyecan sonucu değildir bunlar. Çünkü bunlar olup biterken ben yatağımda dinleniyor olacağım, sarıya çalan battaniyeme sarınmış, aralık duran kapıdan gelen güzel esintiyi hissederek. Dışarıdaki yoldan arabalar ve insanlar yavaşça geçecekler, çünkü ben düşler görüyor olacağım. Tedirgin arabacılar ve yayalar atacakları her adım için benden ricacı olacaklar. Bense haydi diyeceğim onlara, önlerinde hiçbir engel bırakmayacağım. Yatağımda yatarken, sanırım, kocaman bir böceğe, geyikböceğine ya da mayısböceğine dönüşeceğim."

Bir mağaza vitrininin önünde durdu. Vitrindeki sopalarda erkek şapkaları sergileniyordu; dudaklarını büzerek şapkalara baktı. "Benim şapka bu izni de kurtarır herhalde," dedi ve yürümeye devam etti. "Hele şapkam birilerinin sinirine mi dokundu, değmeyin keyfime!"

"Bir böceğin gövdesi, evet. Kış uykusuna yatmış gibi davranırdım, bacaklarımı kocaman karnıma çekip bastırırdım. Arada bir iki sözcük fısıldardım belki; başucumda dikilen, bana doğru eğilmiş eski gövdeme verdiğim emirleri söylemiş olurdum. Kısa sürede emirler biter, başucumdaki eski gövdem çabucak uzaklaşırdı yanımdan, ben yatağımda keyif çatarken o bütün işleri hallederdi."

Açık duran kemerli bir kapıya geldi Raban. Kapı yokuşun sonundaki küçük bir meydana açılıyordu; meydanın çevresinde ışıkları yakılmış küçük mağazalar vardı. Tam ortadaki küçük bir grup adam heykeli, ışıkların kenarlarda kalması nedeniyle karanlıkta kalmıştı. Fenerlerin önündeki insanlar ince uzun abajurlar gibi hareket ediyorlar, su birikintilerinden yansıyan ışığın değişiklikleri meydanın görünümüne bitmeyen bir devinim kazandırıyordu.

Meydanın ortalarına dek geldi Raban ama sağından solundan geçen arabalardan çekindiği için ürkek ilerliyor, taşların kuru yerlerine basmaya çabalıyor, bir kazaya kurban gitmemek için sık sık şemsiyesini kaldırıp çevresinde neler olduğuna bakıyordu. Yere döşenen taşlardaki bir kaideye yerleştirilmiş bir fener olan tramvay durağına gelip beklemeye başladı.

“Köyde bekleniyorum mutlaka. Acaba meraklanmaya başladılar mı? Ya ben, nişanlım gittiğinden beridir, bir haftadır umurumda bile değildi; ancak bu sabah mektup yazdım ona. Herhalde, olduğumdan değişik hayal etmeye başlamışlardır beni. Biriyle konuşurken kendimi kaybedip onun üzerine atılacağımı sanıyorlardır belki, ne var ki ben asla böyle davranmam. Köye varır varmaz ilk önüme çıkanla sarmaş dolaş kucaklaşacağımı sanıyorlar belki de, bunu da asla yapmam. Gönlünü almaya çalışmam nişanlımı sinirlendirecektir; ah, gerçekten bir sinirlendirebilsem onu!”

Raban’ın önünden üzeri açık bir araba geçti; araba yavaş ilerliyor, öndeki iki fenerinin ışığında, arkadaki siyah deriden koltuklarda oturan iki hanımefendi görülüyordu. Hanımefendilerden biri arkasına yaslanmış, yüzünü şapkasının tülüyle örtmüştü. Öbür hanımefendi ise dimdik oturuyordu, incecik tüylü küçük bir şapkası vardı; arabaya bakan herkes onu görebilirdi; alt dudağını içeri çekmişti.

Araba Raban’ı geçer geçmez yoldaki bir arabanın sağdaki atının yolunu kesti; arkadan gelen başka bir arabanın yüksek sürücü koltuğunda oturan, büyük silindir şapkalı sürücüsü işe karıştı; sonra sıkışıklık çözüldü, iki hanımefendinin oturduğu araba Raban’ın yeni fark ettiği küçük bir evin köşesinden dönüp gözden yitti.

Raban başını eğip arabayı izlemeye çalıştı, görüş alanını genişletmek için şemsiyesinin sapını omzuna dayamıştı. Sağ elinin başparmağını ağzına sokmuş, dişlerine sürtmekteydi. Bavulu yerde, yan dönmüş yatıyordu.

Bir sokaktan fırlayan arabalar hızla başka bir sokağa giriyor, atlar yere paralel bir ok gibi ilerliyor, başları ve boyunlarının iniş kalkışları, büyük çabayla sürdürülen bir devinimi kanıtlıyordu.

Raban’ın beklediği yerde üç ana yol birbiriyle kavşak yapıyor, kaldırımlarda bekleşen işsiz güçsüz tayfası bastonlarıyla yeri eşeliyorlardı. Bekleşenler arasında kızların limonata sattıkları barakalar, ince direklerin üzerinde sokak saatleri, göğüs ve sırtlarına taktıkları eğlence yeri reklamlarıyla dolaşanlar, ayrıca hamallar…

(elyazmasında iki sayfa eksiktir)

…küçük bir topluluktu. Meydanı çapraz geçip yokuş aşağı giden sokağa giren iki araba, bu beyefendiler topluluğunu ikiye ayırıp birkaçının geride

kalmasına neden oldu; nedir, ikinci araba geçer geçmez, aslında ilk arabanın geçişinden sonra korkarak yapmaya başladıkları gibi, geride kalanlar öndekilere yetişti, uzun bir sıra halinde kaldırıma çıkıp bir kahvenin kapısına saldırdılar; tepedeki lambaların ışığı üzerlerine düştü.

Elektrikli tramvaylar azametli büyüklükleriyle yakınlarından geçiyor, kimi tramvaylar ise uzaklarda, nedendir bilinmez, hareketsiz duruyordu.

O sırada nişanlısının fotoğrafına bakan Raban, “Duruşu nasıl da öne eğik,” diye düşündü. “Dik durduğunu hiç görmedim zaten. Belki kamburu var sırtında. Bakışlarımı bu kamburdan almam olanaksız artık. Ağzı da öyle geniş ki! Alt dudağının fırlak oluşu da bir başka gerçeklik. Evet, bunu da anımsadım şimdi. Ya giyim kuşamı! Kadın giyiminden hiç anlamadığım doğru ama bu dar kol yenleri de çirkin işte, kollara sarılmış sargı bezi gibi duruyorlar. Sonra, sonra şapkasının kenarı her köşede değişik bir kıvrılışla yukarı kalkıyor. Yine de gözleri güzel, yanılmıyorsam kahverengi. Hem herkes güzel diyor gözleri için.”

Raban düşüncelere dalmışken bir tramvay durdu önünde; insanlar omuzlarına bastırdıkları ellerinde henüz tam kapamadıkları şemsiyelerini tutarak Raban’ın iki yanından geçip, birbirlerini iterek tramvayın biniş kapısına saldırdılar. Bavulunu koltuğunun altına alan Raban, kaldırımdan aşağı itildi ve tam da bir su birikintisinin içine girdi. Tramvaydaki bir banka oturmuş küçük bir çocuk iki elinin parmaklarını ağzına bastırmıştı; hemen o anda ayrılan birine veda selamı verire benziyordu. Tramvaydan inen birkaç yolcu, binenlerin saldırısından kaçabilmek için, tramvay boyunca ilerlemek zorunda kaldılar. O sırada bir hanımefendi tramvayın ilk basamağına adım attı, uzun eteğini iki eliyle dizlerinin üzerine dek sıvamıştı. Kapıdaki pirinç tutamaklardan birine yapışan bir beyefendi başını kaldırmış, bir başka hanımefendiyle konuşuyordu. Tramvaya binmek için bekleyenler sabırsızlanıyordu. Vatman bağırmaya başladı.

Bekleyen kalabalığın gerisinde duran Raban arkasına döndü, biri onu adıyla çağırmıştı.

“Ah, Lement, sen ha!” dedi sesini yükseltmeden, yanına gelen delikanlıya şemsiye tutan elinin serçe parmağını uzattı.

Lement, “Nişanlısına gitmek için yola koyulan bir beyefendi! Ateş bacayı sarmış galiba,” dedi alaylı gülümseyerek.

“Ne desen haklısın, yola bugün çıktım,” dedi Raban, “akşama doğru sana bir mektup yazmıştım. Yola yarın seninle birlikte çıkmayı çok isterdim ama yarın cumartesi, yolların nasıl kalabalık olacağını sen de biliyorsun, hem yol da uzun.”

“Ne yapalım. Bana sözün vardı ama insan âşık olunca… Ben de tek başıma giderim artık.” Lement’in bir ayağı yolda bir ayağı kaldırımdaydı, ağırlığını bir bu bir diğer bacağına veriyordu. “Tramvaya binecektim ama kaçtı. Haydi, biraz yürüyelim, sana arkadaşlık edeyim. Daha zamanın var.”

“Geç olmadı mı?”

“Acele etmeni anlıyorum ama bana güven, çok zamanın var. Bak bana, hiç acele ediyor muyum? Bu yüzden Guiilemann’la da buluşmadım.”

“Guillemann mı? O da iznini taşrada geçireceklerden galiba?”

“Evet, karısıyla birlikte gidecek. Haftaya yola çıkıyorlar. Ona söz vermiştim, işyerinden çıktığımda buluşacaktık. Taşındıkları evin eşyasıyla ilgili bir şeyler soracaktı bana, sözün kısası buluşmamız gerekiyordu. Ne var ki geciktim, iş başımdan aşkındı. Evlerine mi gitsem diye düşünürken seni gördüm; elindeki bavulu görünce şaşırıp seslendim. Akşamın bu saatinden sonra ev ziyaretine gidilmez artık, Guillemann’a gitmek yakışık almaz.”

“Doğru söylüyorsun. Demek köyde epeyi tanış olacak. Bayan Guillemann’la henüz tanışmadık ama.”

Pek güzel bir hanımefendi. Sarışın. Ne yazık ki hasta, rengi soldu. Onun gözleri kadar güzelini hiç görmedim.”

“Ne olur söyle, güzel göz dediğin nasıl bir şey? Acaba göz derken, bakışları mı kastediyorsun? Ben gözlerin kendisini hiç güzel bulmam.”

“Dediğin gibi olsun. Belki de abartmışımdır. Yine de, kadının sevimli olduğu kesin.”

Önüne geldikleri bir pastanenin penceresinden içeri baktılar, hemen camın önünde pasta yiyip gazete okuyan beyefendiler oturuyordu; aralarından biri elindeki gazeteyi masanın üzerine bırakmış, havaya kaldırdığı küçük fincanı elinde sallayarak sokağı seyrediyordu. Pencere önüne dizilmiş masaların gerisinde oturan müşteri kalabalığı içerinin görülmesini engelliyor, pastanenin mobilyaları tam seçilemiyordu…

(elyazmasında iki sayfa eksiktir)

“Yine de çekinilecek bir iş değil, gönüllü çıkacak çok insan olur.”

Karanlık bir meydana geldiler; meydan onların girdiği tarafta başlıyor, sokağın ilerisindeki ev dizisiyle son buluyordu. Yürüdükleri tarafta kesintisiz uzayıp giden evler vardı; ev dizisinin uçlarından başlayan iki aralıklı ev dizisi ise handiyse sonsuz denebilecek bir uzaklığa dek uzuyor, çok uzaklarda birleşmişe benziyordu. Küçük evlerin önündeki kaldırım dardı, cadde üzerinde hiç mağaza yoktu, araba da geçmiyordu önlerinden.

Sokağın sonuna doğru bir fenerin demirden direğine rastladılar, demirin yatay yerleştirilmiş iki halkasında birkaç lamba asılıydı. Şekilsiz alevler, karanlık bir odacığın içindeymiş gibi yanıyor, biraz ötesini bile aydınlatamıyordu.

“Bak saat kaç oldu, bana söylemedin; treni kesinlikle kaçıracağım. Neden böyle yaptın?”

(elyazmasında dört sayfa eksiktir)

“Elbette, ancak Pirkershofer’i, evet, onu.”

“Bu ada Betty’nin mektuplarında rastladıydım sanırım; demiryollarında stajyer memur değil mi bu adam?”

Evet. Pek sevimsiz biri. O küçük ve şiş burnunu gördüğün anda bana hak vereceksin. Haksızlık etmek istemem ama onunla kırlarda dolaşmaya çıktığını bir düşün… Zaten başka bir yere atandı. Sanırım, hatta umarım, haftaya kalmaz ayrılır.”

“Bir dakika, az önce bu gece de burada kalmamı öğütledin. Düşündüm de, kalırsam hiç de akıllıca olmaz; neden dersen, bu gece geleceğimi bildirdim, köyde beklerler.”

“Kolayı var, hemen bir telgraf çekersin.”

“Haklısın, çekebilirim ama gitmesem hoş karşılanmaz bu. Yorgunum da, hayır, hayır, gideceğim. Telgraf aldıklarında yersiz telaşlanırlar belki. Neden kalacağım ki? Kalsam ne yapacağız burada?”

“Öyle düşünüyorsan, gerçekten de hemen yola koyulsan iyi olur. Ben de düşünmüştüm ki… Ben de bugün seninle dolaşacak halde değilim; söylemedim ama gözlerim kapanıyor uykusuzluktan. Üstelik Guillermann işi de var daha. Saat nerdeyse altı kırk beş, henüz yakın dostların kapısının çalınabileceği bir saat. Adieu! İyi yolculuklar! Köydeki herkese selam söyle!”

Lement sağına dönüp el sıkışmak için elini uzattı; bir an sağ koluna doğru yürüyormuş izlenimi verdi.

“Adieu!” diye yanıt verdi Raban.

Lement az ilerden yeniden seslendi: “Eduard, işitiyor musun? Tanrı aşkına kapa şu şemsiyeni, yağmur dineli saat oluyor. Bir türlü söyleyemedim sana.”

Raban sustu, şemsiyesini kapadı, gökyüzü o loş karanlığıyla başının üzerine kapandı. “Hiç olmadı yanlış bir trene binseydim,” diye düşündü, “o zaman ilk istasyonda atlar, geri dönerdim; buraya geldiğimde çok daha huzurlu olurdum. Köy Lement’in anlattığı denli sıkıcıysa, hiç de kötü olmazdı. Nedense hep evin içinde zaman geçirilir orada, diğerlerinin nerede olduğunu kesin olarak bilmek olanaksızdır; dışarıya çıkılacaksa da, yakınlarda mutlaka bulunan bir ören yerine gezi düzenlenir. Doğrusu bu gezi hiç de kötü olmaz, dolayısıyla katılmak için can atılır. Fakat görülmeye değer bir yer yoksa çevrede, gezi için tasarılar kurmaya da gerek yoktur; tüm bu alışkanlıklar bir yana bırakılıp büyük bir gezi tasarısı kuruldu muydu, herkesin katılmaya hevesli olduğu umulur; hizmetçi davet mektuplarıyla diğer evlere yollandığında iş tamamdır; evlerinde gazete okuyan diğerleri daveti aldıkları anda sevinçlerinden ne yapacaklarını bilemezler. Aslında bu davetlere karşı koymak hiç de güç değildir. Ama ben bunu başarabilir miyim, emin değilim; düşündüğüm kadar kolay değil sanırım, öncelikle bir başımayım; köyde istediğimi yapabilir, her an geri dönebilirim; kendisiyle yorucu gezilere çıkabileceğim, tarlada bu yılın

mahsulünü ya da işlettiği taş ocağını gösterecek bir tanıdığım da yok. Aslında eski tanıdıklar bile güvenilir değil. Örneğin, bu akşam Lement nazik değil miydi? Bana pek çok şey anlattı, karşılaşacaklarımı önceden bildirdi. Bana seslenip arkadaşlık etti, benden öğreneceği hiçbir şey yokken hem de, üstelik tutması gereken bir sözü de vardı. Ama bak, hemen çekip gitti yine de. Ne kötü bir söz söyledim ona ne de kıracak bir davranışta bulundum. Geceyi kentte geçirmeye yanaşmadığım doğru ama yine de, buna neden gücensin, Lement olgun bir adamdır ne de olsa."

O anda istasyonun saati çaldı, tam altı kırk beşti. Raban heyecanlanarak durdu, sonra parktaki havuzun yanından hızla yürüdü; iki yanında fidanlar olan, loş bir yola vardı, oradan küçük ağaçların önünde bankların sıralandığı bir meydana atıldı; sonra yavaşladı ve parkı çevreleyen parmaklığın arasındaki bir kapıdan geçti, yolu izledi, istasyondan içeri girdi, kısa sürede gişeyi buldu. Gişenin artık indirilmiş metal penceresine yavaşça vurdu; pencereden bakan memur trene yetişmek istiyorsa ivecen davranmasını söyledi, Raban'ın uzattığı kâğıt parayı alıp bileti ve para üstü bozuklukları gürültüyle önüne koydu. Raban bir de kendisi hesap yapamaya niyetlendi, çünkü para üstünün tam verilmediği gibi bir hisse kapılmıştı ama yakınlardaki bir memur onu cam bir kapından iterek perona soktu. Raban peronda şaşkın şaşkın bakınarak "Teşekkür ederim! Teşekkür ederim!" dedi ve çevrede bilgi alabileceği başka bir memur göremediği için önündeki ilk vagonun basamaklarını tırmanmaya koyuldu. Bavulu ilk basamağa yerleştiriyor, sonra bir eliyle şemsiyeden destek alıp diğer eliyle bavulun sapından kendini çekerek yukarı çıkıyordu. Bindiği vagon, istasyonun içeri düşen ışıklarıyla apaydınlıktı; tümü sonuna dek kapatılmış camların kimisinin önünde yanan ark lambalarının sesleri işitiliyordu. Pencerede yağmur damları görülüyor, bunlar cam üzerinde yavaşça hareket ediyorlardı. Raban vagonun kapısını kapadı, taba renkli banktaki son boş yere oturdu ama peronun gürültüsü hâlâ ona ulaşıyordu. Önünde pek çok sırt ve ense vardı, enselerin arasından karşı banktaki arkaya yaslanmış yüzler seçiliyordu. Çevrede yakılmış sigara ve pipoların dumanları yükseliyor, oradaki bir kızın önünden geçiyordu bu dumanlar. Yolcular habire oturdukları yerleri değiştiriyor, sonra bu değişiklik üzerine konuşuyorlardı, banklar üzerindeki ya da tepedeki mavi sepetlerin içindeki bagajlarını taşımaya çalışıyorlardı. Bir baston ucu ya da bavulların demir köşeleri o sepetlerden dışarı fırladığında hemen sahibi uyarılıyor, yolcu

kalkıp bagajını yeniden yerleştiriyordu. Raban epeyi düşündükten sonra, bavulunu bankın altına sürmeye karar verdi.

Solundaki pencerenin yanında karşılıklı oturan iki adam kimi malların fiyatları üzerinde söyleşiye dalmışlardı. Raban, “Pazarlamacı olacaklar herhalde,” diye düşündü, nefes alışlarını düzenleyerek beyefendileri süzdü. “Patronları bunları taşraya yollarlar, onlar da emirlere harfiyen uyar, trenle yola koyulur, her köyde dükkânları bir bir dolaşır, çabuk olsun diye kimi köylerin arasını arabayla alırlar, asla oyalanmazlar çünkü işlerin bir an önce bitirilmesi gerekir, konuşmaları da hep satacakları mallar üzerinedir. İnsanın böyle güzel bir işi olsun da işine dört elle sarılmasın, şaşarım buna!”

Pazarlamacılardan genç olanı birden elini pantolonunun arka cebine attı ve küçük bir not defteri çıkardı, işaret parmağını diliyle ıslatarak sayfaları çevirmeye başladı, sonra tırnağını bir sayfa üzerinde aşağıdan yukarı doğru kaydırarak dikkatle okudu. Kafasını kaldırdığında Raban’ı fark etti; iplik fiyatları üzerine konuşmasını sürdürürken de gözünü Raban’dan ayırmadı; hani bir konuşmacı konuşacağı sözler belleğinden çıkmasın diye gözünü sabit bir noktaya diker ya, Raban’da öylesine sabitlenmişti gözleri. Ayrıca kaşlarını gözlerine doğru indirmişti. Yarı yarıya kapattığı not defterini sol elinde tutuyor, gerektiğinde aynı sayfaya dönmek için başparmağını defterin içinde bırakıyordu. Elindeki defter titriyordu, çünkü kolunu bir yere dayamadığı için trenin hareketiyle vagonun hoplayıp sıçramasından etkileniyordu. Diğer pazarlamacı oturduğu yerde ardına yaslanmıştı, dinliyor, ara sıra başını sallamakla yetiniyordu. Genç pazarlamacının görüşlerine katılmadığı her halinden belliydi, az sonra kendi görüşlerini belirtmeye hazırlanır gibiydi.

Raban biraz kapattığı avuçlarını dizlerine koyup öne doğru eğildi; geriye doğru hızla kayıp giden ışıklara baktı. Genç pazarlamacının konuştuklarından bir sözcük olsun anlamıyordu, diğerinin yanıtını da anlamayacaktı. Anlayabilmesi için önceden ciddi bir çalışma yapması gerekirdi, karşısındakiler nerdeyse çocuk yaştan beri belirli mallar üzerine uzmanlaşmış kişilerdi. Bir iplik makarasını bu denli çok elinde tutar da bir müşterisine sunarsa insan, fiyatları üzerine de öyle çok şey bilir kuşkusuz, karşıdan gelip arkaya doğru hızla uzaklaşan köyler gibi ülkenin derinliklerinde yitip giderken bu fiyatlar üzerine çene de yarıştırılabilirdi.

Bu geçilen köylerde de oturanlar ve onlarla konuşan pazarlamacılar vardı herhalde.

Vagonun diğer ucundan uzun boylu bir adam kalktı, elinde iskambil kâğıtları vardı, yüksek sesle sordu: “Maria, pamuklu gömleklerimi de bavula koymayı unutmadın, değil mi?” – “koydum, merak etme!” dedi Raban’ın karşısında oturan bir kadın; o sırada uyukluyordu, adamın sorusuna uyanmış, öyle alçak sesle yanıtlamıştı ki, Raban’la konuşuyor zannedilebilirdi. Girişken bir kişi olan pazarlamacı hemen kadına, “Sanırım yolculuk Jungbunzlau’ya?”[1] diye sordu. “Evet, oraya.” “Herhalde bu panayır bayağı büyük olacak?” “Evet, büyük.” Kadın hâlâ uykuluydu, sol dirseğini eşya dengine, başını eline dayadı, eli yanağında elmacık kemiklerine dek gömüldü. Pazarlamacı, “Ne kadar genç,” diye mırıldandı.

Raban gişe memurundan aldığı bozuklukları çıkarıp saydı. Her bir parayı başparmağını kullanarak sağa sola döndürdü. Paraların turasındaki İmparator resmine baktı, dikkatini defne dalından çelenk çekmişti; çelenk kurdele fiyonklarıyla başın arkasına bağlanmıştı. En sonunda hesabın doğru olduğunu anladı. Raban paraları büyük siyah cüzdanına yerleştirdi. Tam pazarlamacıya dönüp, “Bunlar evli bir çift mi?” diye soracakken tren durdu. Bir sessizlik oldu, kondüktörler köyün adını bağırdılar. Raban konuşmaktan vazgeçip, sustu.

Tren öyle yavaş kalktı ki, tekerlerin dönüşünü hayal etmek bile mümkündü. Nedir, az sonra rampadan aşağı hızlanmaya başladı. Birden bir köprüden geçti; köprü parmaklığının demir çubukları yerlerinden kopuyor ve birbirleri üzerine yığılıyor gibiydi. Trenin böyle hızlanmasını sevmişti Raban, çünkü durdukları köyde uzun eğleşmeyi istememişti. “Böyle karanlık, böyle tanıdık kimsenin bulunmadığı, evlerin böyle uzak olduğu bir köy, gündüzleri de çekilmez olurdu sanırım. Pekiyi de, gelecek köy değişik mi olacak? Daha ilerdekiler, benim gittiğim köy de aynısı değil mi?”

Pazarlamacı birden yüksek sesle konuşmaya başladı. Raban, “Bir sonraki köye çok var,” dedi içinden. “Sizin de bildiğiniz gibi, üreticilerin pazarlamacıları en uzak köylere kasabalara dek yayılıyorlar, en küçük bakkallarla iş yapmaya bile gönül indiriyorlar. Biz toptancılara verdiklerinden ucuz fiyat verseler gam yemeyeceğim. Nerde beyefendi, yok öyle şey! Gücenmeyin söylediklerime, bize verdikleri fiyatın aynısı, bir santim farkı yok, daha dün en açık haliyle tanık oldum buna. Bakın,

kızmayın ama alçaklık bu yaptıkları, bizim kazanç kapımızı tamamen kapatmak istiyorlar artık.” Konuşmasının burasında yeniden Raban’a baktı, gözlerinde biriken yaşlardan utandığı yoktu, sol elinin parmaklarını ağzına bastırdı, çünkü dudakları da titremeye başlamıştı. Raban ardına yaslandı, sol eliyle bıyıklarını çekiştirmeye başladı.

Hemen karşısındaki pazarcı kadın uyandı, yüzünde bir gülümseme, elleriyle alnını sıvazladı. Bunu gören pazarlamacı sesini biraz azalttı. Kadın yeniden uyumak ister gibi duruşunu değiştirdi, yarı yatar halde başını eşya dengine yasladı, iç geçirdi. Üzerindeki giysi, sağ kalçasının üzerinde gerilmişti. Kadının tam arkasında, başında gezi kasketiyle bir beyefendi görülüyor, elindeki büyük gazeteyi okuyordu. Karşısında bir kız oturuyordu, akrabası olabilirdi. Kız başını sağa doru eğerek, “İçerisi bunaltıcı oldu, pencereyi açabilir misin,” dedi. Adam başını gazeteden kaldırmadan, “Peki, açarım,” diye yanıt verdi. Ama önce okuduğu yazıyı bitirmesi gerekiyordu, yazıyı kıza gösterdi.

Pazarcı kadını artık uyku tutmamıştı, doğrulup pencereden dışarıyı seyre başladı, bir an sonra vagonun sarı tepe lambasına daldı gözleri. Raban, gözlerini kapadı.

Gözlerini yeniden açtığında, kadının üzerine kahverengi reçel sürülmüş bir ekmeği ısırdığını gördü. Kadının yanındaki denk açılmıştı. Pazarlamacı sigara içiyor, sigaranın külünü eliyle silkiyordu. Diğer pazarlamacı çakısının ucuyla cep saatinin çarklarını karıştırıyor, çarkların çıkardığı ses vagonun diğer ucuna dek işitiliyordu.

Raban’ın gözleri kapanmak üzereydi; gezi kasketi takmış beyefendinin pencere camını indirdiğini hayal meyal fark etti. İçeri hemen serin hava doldu, bir hasır şapka askısından kurtuldu. Raban uykudan uyandığı sırada yanaklarına serin havanın çarptığını sandı, belki de kapı açılmış kendini bir odaya taşıyorlardı, duyuları uyku aldanışları içindeydi. Çok geçmeden, derin nefesler alarak uykuya daldı.

II.

Raban trenden indiği sırada, vagonun basamakları hâlâ titriyordu. Dışarıya çıktığı anda, yüzüne çarpan yağmur damlacıklarını hissetti. Gözlerini kapadı. Yağmur istasyon binasının çinko saçağına gürültüyle çarpıyordu, yine de çevresindeki geniş alana düşmesi, insanda düzenli esen bir rüzgârın sesini dinlediği izlenimini uyandırıyordu. Ayakları çıplak bir oğlan az ilerden koşarak geldi, Raban çocuğun nerden çıktığını görememişti; çocuk soluk soluğa yağmurda bavulunu taşıtmak isteyip istemediğini sordu. Raban yağmur yağmasında çocuğa katılıyordu, evet ama yine yağmur yüzünden hemen otobüse binecekti, bu nedenle bavulu taşıtmasına gerek yoktu. Oğlan bavulunu taşıtmaktansa bir otobüse binmeyi hiç beyefendilere özgü bir davranış olarak görmediğini belirten bir biçimde yüzünü ekşitti, arkasına döndüğü gibi koşarak uzaklaştı. Raban bir an oğlanı geri çağıracak oldu ama vazgeçti.

İstasyonun ortasında yanan iki fener vardı sadece; bir memur kapının birinden çıktı, yağmur altında yürüyüp lokomotife yanaştı, kollarını kavuşturup sessizce bekledi, az sonra dışarı sarkan makinistle konuşmaya başladı. Bir yardımcı çağırdılar ama hemen sonra yardımcıyı geri yolladılar. Trenin pencerelerinden yolcular bakıyor, bu özelliksiz istasyonu seyretmek zorunda kaldıklarından olacak, yüzlerindeki soğuk ifadeyi hiç değiştirmiyorlardı. Çiçekli desenlerle süslenmiş şemsiyesiyle bir genç kız hızla perona geldi, trene binip hâlâ açık şemsiyesini yere koydu, oturur oturmaz etekleri kurusun diye bacaklarını araladı, parmak uçları gergin eteklerin üzerinde dolaştı. Vagonda da sadede iki lamba yanıyor, kızın yüzü ancak seçilebiliyordu. Kızın önünden geçen kondüktör şemsiyenin oluşturduğu gölcüğe dikkat çekmek için, ellerini önünde büyük bir halka oluşturacak biçimde birleştirdi, şemsiyenin yolu kapatacağını belirtmek için de, ellerini suya dalan balıkları yansılar gibi oynattı.

Ardından tren hareket etti, sürülerek kapatılan uzun bir kapı gibi gözden yitti. Rayların hemen ötesinde, kavakların ardında, boğuntu verici bir karanlık kütle vardı. Acaba bir geçidin görüntüsü müydü? Belki de bir orman? Göl ya da insanların yatıp uyudukları karanlık bir ev? Kilise kulesi? Tepelerin arasında bir uçurum? Kim oraya yaklaşmaya cesaret edebilir ama beri yandan, kim bu arzuya karşı koyabilirdi?

Bürosuna çıkan merdivenin önüne gelen memuru gören Raban, koşarak onu durdurdu. “Rica etsem, köyün buraya uzaklığını öğrenmek istiyorum sizden. Köye gideceğim.”

“Uzak değil, on beş dakika sürmez bile. Fakat otobüsle gidersiniz elbette, yağmur yağıyor da; o halde beş dakikada köyde olursunuz. Uzak değil, hiç değil.”

“Doğru yağmur var, bahar havası hiç iyi değil bu sene.”

Memur sağ elini beline dayayıp koluyla bir üçgen oluşturmuştu; bu üçgenden bakan Raban, bankta oturmuş ve şemsiyesini artık kapamış kızı görür gibi oldu.

“Böyle havalarda izin için köye gitmek akıl işi değil aslında! Hiç olmazsa beni karşılamaya geleceklerini umuyordum.” Raban söylediklerini desteklemek ister gibi çevresine bakındı.

“Otobüsü kaçırmak üzeresiniz. Trenden sonra fazla beklemez. Uzak değil, hiç değil! – Tamam, oradan geçin, çitlerin arasından.”

İstasyonun önündeki yol karanlıktı; binanın zemin katındaki pencereden sızan ölgün bir ışık ancak yakınları aydınlatabiliyordu. Raban parmaklarının ucuna basarak çamurlu yolda ilerledi, sık sık, “Sürücü! Sürücü, sana diyorum! Bak geliyorum!” diye seslendi. Sonunda, yol tamamen karanlıklara bürününce kesintisiz çamur gölcüklerine batıp çıkarak koşmaya başladı, birden alnında bir atın ıslak ağzını hissetti.

Atlı otobüs önündeydi; hemen bindi, sürücünün yerini yolculardan ayıran camın ardındaki bir banka oturup ardına yaslandı; görünüşe göre, gereken her şeyi yapmıştı, sürücü uyuyorsa ancak sabaha uyanırdı, eğer öldüyse ya yeni sürücü ya da otelin sahibi gelirdi, hiçbiri olmadı mı sabah treniyle gelecek yeni yolcular her yanı gürültüye boğarlardı. Artık sessizce oturabilir, önündeki perdeleri çekip otobüsün kalkış sarsıntılarına dek dinlenebilirdi.

“Tüm bu çabalardan sonra, yarın Betty ve annesiyle buluşacağım, önümde bir engel kalmadı. Öngörülebilecek diğer bir gerçek de, yazdığım mektubun da ancak yarın ellerine geçeceği, demek ki, bu gece de kentte kalabilir, sabaha işe yetişme derdi olmadan Betty ile eğlenebilirdim; işte bu

çekingenlikler yüzünden hayatın tadını bir türlü çıkaramıyorum ya. Şu ayaklarıma bir bak, sırılsıklam!”

Yelek cebinden çıkardığı küçük bir mum parçasını yakıp karşı sıraya dikti. Ortalık aydınlanır gibi oldu; dışarıdaki karanlık otobüsün simsiyah duvarları varmış gibi bir izlenim oluşturuyor, altında tekerleklerin önünde bir atın olduğu ilk anda insanın aklına gelmiyordu.

Raban ayaklarını sıranın üzerine koyup masaj yaptı, yeni çoraplar giyip kendine çekidüzen verdi. O sırada istasyondan birinin, “Hey!” diye bağırdığını işitti, “arabada biri varsa yanıt versin!”

Raban kapıdan sarktı, “Var, hem de hemen yola çıkmak isteyen bir yolcu!” diye yanıt verdi, sağ eliyle kapıya tutunmuş diğer elini ağzına yaklaştırmıştı.

Yağmur yakasından boynuna doğru sel gibi akıyordu.

İki çuvalın dikilmesiyle yapılmış giysisiyle sürücü geldi; elindeki gemici fenerinin yerdeki sularda yansımasından kolaylıkla izlenebiliyordu. Asık bir suratla açıklamaya başladı: Sayın beyefendi, içeride Bay Lebeda ile kâğıt oyununa oturmuşlardı, tren geldiğinde oyunu bırakıp bakamamıştı, otobüse de ancak şimdi bakmak fırsatı geçmişti eline. Eğer duruma anlayışla yaklaşmayacak olursa bir şey diyemezdi, burası lanet bir istasyondu zaten; Raban gibi bir beyefendi burada ne arıyor, hiç anlamamıştı doğrusu. Hemen otobüse atlayacaktı, çünkü Raban’ın kendisini şikâyet etmesini istemiyordu. Biraz önce Bay Pirkeshofer, yani Muavin Bey, kendisine kısa boylu sarışın bir beyefendinin köye gitmek istediğini söylemişti. Bu yüzden dışarı çıkıp bağırmıştı. Bakın, hemen otobüse gelip yolcuyu sormuştu, değil mi?

Feneri araba okunun ucuna astı, boğuk bir dehlemeyle otobüsü sürmeye başladı; bütün gece tavanda biriken yağmur suyu hareket etmeye ve bir çatlaktan içeri girmeye başladı.

Yol bozuktu; çamurlar tekerleklerin parmaklıklarına sıçrıyor, tekerlekler döndükçe geriye doğru hışırdayan yelpazelere dönüyordu. Sürücü dizginleri fazla sıkmadan beygiri idare ediyordu. Tüm bu olup bitenler Raban’a bir hakaret sayılamaz mıydı? Okun ucunda sallanıp duran fener çirkefli su birikintilerini hiç beklenmedik anlarda aydınlatıyor, tekerlekler suyu parçalara bölüp dağıtıyordu. Tüm bunlar Raban sevimli ama yaşı geçkin

nişanlısı Betty'ye gittiği içindi. Doğru konuşulacak olursa, kimse yüzüne karşı aksini söylemese de, bu fedakârlığını kim takdir edecekti? Raban bunları içinden gelerek yapıyordu, onu zorlayan yoktu, birisinin fedakârlığından ötürü Raban'a teşekkür etmesi de iğrenilecek bir davranış olurdu kuşkusuz. Yine de olsun!

Frakında bile olmadan Raban'ın başı otobüsün duvarına vurup duruyordu. Raban gözlerini tavana dikti. Kalçasındaki sağ eli aşağıya kaydı ama dirseği karnıyla bacağının oluşturduğu yuvanın içinde kaldı.

Otobüs artık binaların arasında ilerliyordu. Kimi evlerden dışarı lambaların ışığı sızıyordu. Raban bir kilisenin merdivenlerine baktı ama ilk basamakları görebilmek için bile ayağa kalkmak zorundaydı. Bir parkın kapısında yanan bir fener vardı ama az ilerideki bir ermiş heykeli ancak bir bakkalın ışığında, kapkara siluetiyle görülüyordu. Raban'ın gözü yaktığı muma kaydı; mum dibine dek yanmıştı, eriyip akan mumlar aşağı sarkıyordu.

Atlı otobüs otelin önünde durunca, hızlanan yağmurun ve otelin açık pencerelerinden gelen müşterilerin seslerini işiten Raban, otobüsten hemen inmek mi yoksa otelci gelene dek beklemek mi daha uygundur diye düşündü. Bu köyün âdetleri hakkında hiç bilgisi yoktu, yine de, Betty köydekilere nişanlısının geleceğini söylemiş olmalıydı. Raban'ın köyde kaldığı sürece saygıdeğer bir beyefendi ya da bir sünepe gibi davranması Betty'nin, dolayısıyla kendisinin saygınlığını belirleyecekti. Fakat şu anda Raban ne Betty'nin köydeki saygınlığı ne de köye kendisi hakkında anlatılanlar hakkında bilgi sahibiydi, çok tatsız bir durumda kalmıştı. Güzel kentim, dönüş yolunun çekiciliği! Kentte yağmur yağdığında hemen elektrikli tramvaya atlanır, ıslak taşlı yollardan kayar gibi eve gidilirdi; ya burada, köhne bir atlı otobüsle çamurları yararak bir otel kapısına geliniyor. "Kent çok uzakta şimdi; özlemden ölsem bile, beni geri götürecek biri de yok… Sonunda ölüm yok ya! Ama kentte olsam şimdi, biri yemeğimi getirip önüme koyar, tabağımın sağında günlük gazetem, solunda lamba olurdu. Ya burada, önüme yağlı bir yemek sürecekler, midemin sağlıksız durumunu bilemezler ki, hem bilseler ne olacak! Haklarında hiç fikir sahibi olmadığım gazeteler, seslerini işitir gibi olduğum pek çok yabancı. Tek bir lamba hepimiz için yanacak. Işığı ne kadar olur bunun? İskambil oynanır bu ışıkta ama gazete okunur mu?

Bak, otelci gelmiyor, müşteriler umurunda değil, belki suratsız bir adamdır da. Dur bakalım, ya Betty'nin nişanlısı olduğumu bildiği için gelmiyorsa? İstasyonda arabacının geç kalması da bunu işaret ediyor olabilir; bu şehvet düşkünü adamların kendisine nasıl sırnaştıklarını, Betty'nin onlara nasıl zorlukla direndiğini defalarca dinlemedim mi?"

(elyazması burada kesiliyor)

Taşrada Düğün Hazırlıkları – İkinci Elyazması

Girişten geçip kapının önündeki geniş alana çıkan Eduard Raban yağmur yağdığını fark etti. Ahmakıslatan türünden, inceden yağan bir yağmur.

Önündeki kaldırımdan, onunla aynı sırayı izleyen ve yağmura aldırmayan insanlar yürüyordu. Küçük bir kızın elinde gri bir köpek vardı. İki beyefendi konuşuyorlar, arada yüzlerini birbirlerine çeviriyorlar, böyle davranarak rüzgârda açılıp kapanan kapılara benziyorlardı. Beyefendilerden biri, avuç içleri yukarı bakan ellerini tekdüze indirip kaldırıyor, sanki bir malın ağırlığını tartar gibi davranıyordu. O sırada uzun boylu bir hanımefendi göründü, yüzünde gökyüzünde parlayıp sönen yıldızlara benzer bir ışık vardı; yassı şapkası ne oldukları anlaşılmayan süslerle doluydu; yoldan geçenler ona garipseyerek bakıyorlardı, bu haliyle henüz yazılmamış bir yasayı uygular gibiydi. Birden elinde incecik bastonuyla genç bir adam, hızla yürüyüp geçti kaldırımdan, sol elini felçliymiş gibi göğsünün üzerinde tutuyordu. Kaldırımda yürüyenleri çoğu işinde gücünde kişilerdi, hızla yürümelerine karşın uzun süre gözlemlenebiliyor, kimi kaldırımdan yürürken kimi aşağı, yola iniyordu; pek çoğunun giyimi ucuz türdendi, bunlar toplumsal nezaket kurallarına hiç aldırış etmiyor, kendileri yolda itilip kakılırken başkalarını da itip kakıyorlardı. İkisi katlayıp kollarına astıkları pardösüleriyle yürüyen üç beyefendi yağmurdan korunmak için girdikleri duvar dibinden çıkıp kaldırımın kenarına yaklaşıyor, yolu ve karşı kaldırımı gözden geçiriyorlardı.

Yayaların arasından, bazen hayal meyal bazen açık seçik olarak yolun parke taşları görünmekteydi. Boyunlarını uzatan atlar, sağa sola yatan arabalarını tekerlekler üzerinde çekerek ilerletmeye çabalıyorlardı. Bu arabaların yumuşak minderlerine gömülüp yayaları izleyen yolcular, kimi zaman bakışlarını evlere, mağazalara, balkonlara, hatta gökyüzüne çeviriyorlardı. Bir araba başka bir arabayı geçmeye niyetlendiğinde, atlar birbirlerine yaslanıyor, bağlı oldukları araba okunu koşumlarıyla çekiştiriyor, arabayı salıncak gibi sallıyorlardı; az sonra geçilecek arabanın çevresinde çizilen yay tamamlanıyor, atlar birbirlerine yaslanmayı bırakıyor, yine de, ince uzun ve vakur başları birbirlerine bakmayı sürdürüyordu.

Aceleyle seğirten orta yaşlı bir beyefendi kapıya yaklaşıp henüz ıslanmamış mozaik taşlar üzerinde durdu; arkasına döndü, daracık caddeye gökten karışık düzen dökülen yağmura baktı.

Raban sağ dizini kırarak üzeri kara bir bezle kaplı bavulunu yere koydu. Sular caddenin iki yanında, yerlerde şimdiden yol yapmıştı, bu yollar çukurlara yerleştirilmiş ızgaralara doğru hızla ilerliyordu.

Orta yaşlı beyefendi kapıya yavaşça yaslanan Raban'ın yanında hiçbir yere tutunmadan dikiliyor, arada dönüp Raban'a bakıyor, baktığı her seferde boynuna sert bir hareket yaptırmak zorunda kalıyordu. Yine de bu hareketi öyle boş boş durduğundan, çevresindekileri sıkıntıdan incelemek gibi doğal sayılabilecek bir gereksinimden ötürü yapmıyordu; dolayısıyla, sağa sola bakışlarıyla fazla bir şey gördüğü de söylenemezdi. Örnek olarak, Raban'ın dudaklarının renginin kaçtığını, dudakların handiyse Kuzey Afrika desenli kravatı ile aynı rengi aldığını da fark etmemişti. Ne var ki, bunu fark ettiği anda bir çığlık koyuvereceği de kuşkusuzdu, bunun pek doğru bir davranış sayılamayacağı da kuşkusuzdu; çünkü aslında şimdi çok yorgun olan Raban'ın benzi başka zamanlarda da şimdikinden az soluk değildi.

Beyefendi yavaşça, "Aman ne kötü hava," dedi, görmüş geçirmiş ama biraz düşkünce kişilere özgü o hava vardı üzerinde.

Raban, "Haklısınız! Bir de yolculuk yapmak zorunlu ise," diye yanıtladı, hemen kendini doğrultup dikleşti.

Beyefendi, "Düzeleceğe de benzemiyor," dedikten sonra son bir kez denetlemek ister gibi öne eğilerek sokağı baştan aşağıya süzdü, ardından göğe baktı. "Günler, hatta haftalarca sürebilir bu. Hafızam yanıltmıyorsa, bu hava haziran ve temmuz başında da düzelmeyecekmiş. Kim sever bu havayı! Bana bir bakın, sağlığım için çok yararlı olan yürüyüşlerimden vazgeçmem gerekecek."

Bunları söyledikten sonra esnedi; artık Raban'ın konuşmasını işitse bile konuşulanlara ilgisini yitirmiş durumdaydı.

Raban çok etkilenmişti; çünkü kendisi farkında olmasa da bu beyefendi konuşmayı başlatmıştı. Raban konuşmadan kendisine bir pay çıkartmaya kalkıştı: "Aslında," dedi, "bu şehirde bize yararı olmayan pek çok şeyden

vazgeçebiliriz. Vazgeçmedik mi, başımıza geleceklerden sadece kendimiz sorumlu oluruz. Artık pişmanlık duyar ve gelecekte nasıl davranmamız gerektiğine dair açık bir görüş edinebiliriz. Böyle tek tek olaylardan…”

(Elyazmasında iki sayfa eksiktir)

“Bunu söylerken özel bir şeyi kastetmiyorum. Gerçekten de kastettiğim bir şey yok,” dedi Raban çabuk çabuk. Beyefendinin dalgınlığını bağışlamaya dünden hazırdı, çünkü övünmeyi sürdürmek istiyordu: “Anlattıklarımın hepsi, az önce sözünü ettiğim, diğer pek çoğu gibi geceleri okuduğum bir kitaptan. Geceleri nerdeyse hep yalnızım. Ailemden kaynaklanan bir yalnızlık. Yalnızlık bir yana bırakılırsa, akşam yemeğinin ardından okunan güzel bir kitabın keyfi hiçbir şeyde yoktur. Her zaman böyle olmuştur. Geçenlerde elime geçen bir broşürde bir yazardan alıntılanan şu sözleri okudum: İyi kitap en iyi arkadaştır. Doğru söze ne denir, gerçekten de iyi kitap iyi arkadaştır.”

Beyefendi, “İnsan gençse, evet,” dedi, bunu derken çok önemli bir gerçeği belirtmek istemiş değildi, sadece yağmurun yağdığını, hatta durmak yerine giderek hızlanıp arttığını söylemek istemişti. Raban başka türlü anladı ama; sanki beyefendi onca yaşına karşın kendisini hâlâ terütaze sanıyordu; Raban’ın henüz otuzlarında olduğunu dikkate almıyor, kendisi otuz yaşında iken Raban’a kıyasla nasıl da dengeli davrandığını ima etmek istiyordu. Beyefendinin düşüncesine göre, kendisi gibi orta yaşlı birinin işi gücü olmasa ve yağmur yağsa bile böyle bir kapı girişinde dikilmesi, hele ayaküstü gevezelik etmesi zamanı tamamen boşa harcamaktı.

Fakat Raban’ın inandığı bir şey vardı; kendi yeteneklerine dair başkalarının söyledikleriyle asla ilgilenmiyor, bir zamanlar bunları can kulağıyla dinlerken şimdi hiç önemsemiyordu; o kadar ki, ister onu övsünler ister yersinler, konuşanlar duvara söz söylüyorlardı. Bu nedenle, “Ne diyeceğimi bile beklemediniz ki; bu yüzden boşa konuşuyoruz işte,” deyiverdi.

Beyefendi, “Rica ederim, buyurun konuşun,” dedi.

“Hiç önemi yok,” dedi Raban, “söylemek istediğim, kitapların yararlı olmasından başka bir şey değildi, en ummadığınız anlarda size yardım ederler. Bir işe giriştiniz diyelim, bu işe dair hiçbir şey söylemeyen kitaplar

en çok işinize yarayanlar olurlar. Neden mi, bir işe girişmeye niyetlenen kişinin kafasında işle ilgili birbiriyle ilintisiz heyecanlı düşünceler dolaşır. Kitap bir kere bu heyecanla boy ölçüşmeye görsün, sıradan içeriğiyle okuyucunun zihninde Kızıldeniz'i yarıp geçen Yahudiler gibi bir yol açar kendisine."

Yaşlı beyefendinin varlığı Raban'a rahatsızlık veriyordu artık. Beyefendi dibine dek girmişti sanki – yine de önemsizlik…

(elyazmasında iki sayfa eksiktir)

"Gazete bile. – Yine de size şunu söylemeliyim, iki hafta izin aldım ve köye gidiyorum, uzun süredir aldığım ilk izin bu, başka bir neden dolayısıyla da gerekli bir izin; son okuduğum kitap, bu yolculukla ilgili olmasa bile, aklımda yepyeni düşünceler uyanmasını sağladı, sizin tahmin edebileceğinizden de çok."

"Beyefendi, "devam edin, devam edin," dedi.

Raban sustu, dimdik durdu, pardösüsünün epeyi yukarı açılmış ceplerine ellerini soktu.

Biraz sonra, beyefendi, "Bu yolculuk sizin için önemli olmalı," dedi.

"Elbette, elbette," dedi Raban ve yine kapıya yaslandı. Tam o anda bina girişinin insanlarla dolduğunu fark etti. Kendisiyle aynı pansiyonda kalan bir memur merdivenlerden indi, kalabalığı izin isteyerek yarıp geçti. Kalabalığın başlarının üzerinden Raban'a dönüp, "İyi yolculuklar!" dedi. Kalabalığın başları, eliyle yağmuru işaret eden Raban'a döndü; herkes ona bakarken, memur anlaşılan daha önce verilmiş bir sözü kastederek ertesi Pazar mutlaka yanına geleceğini bildirdi.

(elyazmasında iki sayfa eksiktir)

"… çok da iyi bir işi var, işini seviyor, çok önceden hayalini kurduğu bir iş bu. Öyle dayanıklı ve neşeli ki, zaman öldürmek için kimseye gereksinimi yok, ama o herkes için gerekli. Üstelik sağlığı hep yerinde. İşte böyle, fazla konuşmayalım!"

Beyefendi, "Sizinle tartışmak istemem," dedi.

“Tartışmak istemeseniz de yanıldığınızı bir türlü kabul etmiyorsunuz; bu inat neden, anlamadım ki. Şu anda böyle açıkça beleğinizde kalanları, onunla konuştuktan sonra, her iddiaya varım, unutacaksınız. Söylediklerinizi şimdi düzeltmediğim için kızacaksınız bana. Bakın, bir kitaptan söz ettiği zaman! İçinde güzellik barındıran her şeye hayrandır o…”

Taşrada Düğün Hazırlıkları – Üçüncü Elyazması

Alçakta kalan yoldaki Raban, çok yakında gözüken yüksek kulenin saatine baktı. Kuleye asılı küçük bayrak rüzgârda savrularak saatin kadranını kapadı. Küçük kuşlardan oluşan bir sürü dalgalar yapan ama yine de düzlüğünü koruyan yatay bir şerit gibi aşağılara indi. Saat beşi geçiyordu.

Raban siyah bir beze sarılı bavulunu yere koydu, şemsiyesini kapının yanındaki taşa dayadı, boynuna takılı bir kordona bağlı, aslında kadınlara özgü olan cep saatini kulenin saatine ayarladı, bir süre gözleri iki saat arasında gidip geldi. Yaptığı işe yoğunlaşmıştı, başını bir eğip bir kaldırıyordu; daha zamanı vardı, yağmurda yola çıkacak denli acele etmesi gerekmiyordu, mutlulukla dilini dudaklarında gezdirdi.

Önündeki kaldırımdan, onunla aynı sırayı izleyen ve yağmura aldırmayan insanlar yürüyordu. Küçük bir kızın elinde gri bir köpek vardı. İki beyefendi konuşuyorlar, arada yüzlerini birbirlerine çeviriyorlar, böyle davranarak rüzgârda açılıp kapanan kapılara benziyorlardı. Beyefendilerden biri, avuç içleri yukarı bakan ellerini tekdüze indirip kaldırıyor, sanki bir malın ağırlığını tartar gibi davranıyordu. O sırada uzun boylu bir hanımefendi göründü, yüzünde gökyüzünde parlayıp sönen yıldızlara benzer bir ışık vardı; yassı şapkası ne oldukları anlaşılmayan süslerle doluydu; yoldan geçenler ona garipseyerek bakıyorlardı, bu haliyle henüz yazılmamış bir yasayı uygular gibiydi. Birden elinde incecik bastonuyla genç bir adam, hızla yürüyüp geçti kaldırımdan, sol elini felçliymiş gibi göğsünün üzerinde tutuyordu. Kaldırımda yürüyenleri çoğu işinde gücünde kişilerdi, hızla yürümelerine karşın uzun süre gözlemlenebiliyor, kimi kaldırımdan yürürken kimi aşağı, yola iniyordu; pek çoğunun giyimi ucuz türdendi, bunlar toplumsal nezaket kurallarına hiç aldırış etmiyor, kendileri yolda itilip kakılırken başkalarını da itip kakıyorlardı. İkisi katlayıp kollarına astıkları pardösüleriyle yürüyen üç beyefendi yağmurdan korunmak için girdikleri duvar dibinden çıkıp kaldırımın kenarına yaklaşıyor, yolu ve karşı kaldırımı gözden geçiriyorlardı.

Yayaların arasından, bazen hayal meyal bazen açık seçik olarak yolun parke taşları görünmekteydi. Boyunlarını uzatan atlar, sağa sola yatan arabalarını tekerlekler üzerinde çekerek ilerletmeye çabalıyorlardı. Bu

arabaların yumuşak minderlerine gömülüp yayaları izleyen yolcular, kimi zaman bakışlarını evlere, mağazalara, balkonlara, hatta gökyüzüne çeviriyorlardı. Bir araba başka bir arabayı geçmeye niyetlendiğinde, atlar birbirlerine yaslanıyor, bağlı oldukları araba okunu koşumlarıyla çekiştiriyor, arabayı salıncak gibi sallıyorlardı; az sonra geçilecek arabanın çevresinde çizilen yay tamamlanıyor, atlar birbirlerine yaslanmayı bırakıyor, yine de, ince uzun ve vakur başları birbirlerine bakmayı sürdürüyordu.

Aceleyle seğirten orta yaşlı bir beyefendi kapıya yaklaşıp henüz ıslanmamış mozaik taşlar üzerinde durdu; arkasına döndü, daracık caddeye gökten karışık düzen dökülen yağmura baktı.

Küçücük adımlarıyla yürüyen bir çocuk önünden geçti, mürebbiyesi elinden çekeliyordu çocuğu. Çocuk elini ileri uzatmışa benziyordu. Şapkası herkesin dikkatini çekecek biçimde, kırmızı hasırdan örülmüştü, şapkanın tam kıvrımında yeşil bir çiçek buketi sallanıyordu. Raban iki elini birden uzatarak şapkayı yaşlıca bir beyefendiye gösterdi; beyefendi düzensiz esen rüzgârın eşliğinde bir serpiştiren bir boşanan yağmurdan korunmak için Raban'ın yanına sığınmıştı. Raban gülerek çocukları sevdiğini, onlara her şeyin yakıştığını söyledi. Çocuklarla bu kadar az birlikte olan biri için, söyledikleri şaşırtıcı değildi. Beyefendinin de anladığı gibi, Raban çocuklarla nerdeyse hiç birlikte olmuyordu. Beyefendi de güldü, mürebbiyenin çocukla aynı coşkuyu paylaşması olanaksızdı; zaten insanın yaşlanınca böyle coşkulara kapılması zorlaşıyordu, gençlikte kapılan coşkuların insana yarar sağlamadığını yaşlılığında anlıyordu. Hatta bu yüzden –

(elyazması burada kesiliyor)

RİCHARD VE SAMUEL

Altıkırkbeş notu:

Richard ve Samuel, Franz Kafka ve Max Brod'un ortaklaşa yazdıkları bir roman girişimidir. İki arkadaş, kendileri gibi iki arkadaşın Orta Avrupa'da İtalya'ya doğru çıktıkları bir yolculuk boyunca tuttukları koşut yolculuk günlükleri üzerine kurulu bir roman yazmaya başladılar. Romanın sadece ilk bölümü tamamlandı ve bu bölüm Prag'da yayımlanan Herder Blaetter adlı gazetede okuyucuya sunuldu. Gazetenin editörlerinden biri, Kafka ve Brod'un yakın dostu, kendisi de yazar olan Willy Hass'dı.

Ne yazık ki, Kafka'nın ek olarak sunduğumuz taslak çalışmasına karşın, romanın devamı yazılmadı. Brod anılarında, Richard ve Samuel'in yolculuğunun İsviçre-İtalya sınırındaki Maggiore Gölü'ne dek süreceğini ve gölün batı kıyısındaki Stresa'da ikilinin bir yol ayrımı yaşayacaklarını söyler.

BÖLÜM: İLK UZUN TREN YOLCULUĞU

(PRAG – ZÜRİH)

SAMUEL: 26.8.1911, öğlen 13.02'de hareket.

RİCHARD: Samuel'in küçük ajandasına kısacık notlar aldığını görünce, o eskilerden kalma güzel düşünce canlanıyor aklımda: İkimiz de, bu gezi boyunca bir günlük tutmalıyız. Bunu hemen Samuel'e söylüyorum, önce istemiyor, sonra kabul ediyor, her iki kararı için de ayrı nedenler buluyor, ben her iki durumda da öne sürdüğü nedenleri kavramakta zorlanıyorum. Neyse, sonuçta günlük tutacağız ya! Şimdi de, benim defterime gülüyor Samuel; defterim kara bir bez ciltle kaplı, çocukların okul defterlerine benzer hantal bir şey. Gezi boyunca cepte taşınacak zor, hiç de kullanışlı değil. Zürih'e vardığımızda, Samuel'in yardımıyla yeni bir defter alabilirim. Samuel'in dolmakalemini de isterim gerektiğinde, ödünç verir bana.

SAMUEL: Yol üzerindeki bir istasyonda, kompartıman penceremizin tam karşısında, köylü kadınlarla dolu bir vagon. Bir kadın gülüyor, diğeri onun kucağında uykuya dalmış. Uyuyan kadın uyanıyor, hâlâ yarı uykulu bize gelin der gibi el sallıyor. Gelemeyeceğimizin farkında elbette, bizimle alay ediyor. Hemen yandaki kompartımanda, esmer, oturduğu yerde gururlu duruşunu hiç bozmayan bir başka kadın var. Başı dik, dışarıyı seyrediyor. Delphoi'li Sibylla[2].

RİCHARD: Samuel'in sevmediğim huyu: Herkesle tanışmaya teşne, sahte bir samimilik kokan, handiyse sevgi arsızı bir tavırla köylüleri selamlama. Neyse, tren kalktı; yüzündeki kocaman gülümseme ve salladığı şapkasıyla, yalnız kaldı Samuel. Tanrım, abartıyor muyum? Samuel günlüğündeki ilk notu okuduğunda, beni çok etkiledi doğrusu. Keşke ben de köylü kadınlara alıcı gözle baksaydım. Kondüktör, Pilsen'de kahve isteyen var mı diye soruyor, bu yolu onunla ikide birde gidermişiz gibi ağzının içinde yuvarlıyor sözcükleri. Kahve içmek isteyenler, yeşil uzun bir kâğıt parçasını kompartıman penceresine yapıştırıyorlar, Misdroy'da[3] olduğu gibi: İskelenin inşa edilmediği eski günlerde, uzakta demir atmış gemiler yolcuları karaya çıkarmak için gerekli kayık sayısını bildirmek için küçük bayraklar kullanırlardı. Samuel Misdroy'u bilmiyor, daha önce birlikte oraya gitmemiş olmamıza hayıflanıyorum şimdi. Eskiden çok güzeldi orası, eminim, şimdi de güzeldir. Tren de zaman da hızla ilerliyor.

Daha da uzak yerlere gitmek için büyük bir istek var içimde! Pilsen istasyonunda kahve içtik. Kahve içmek için o yeşil kâğıtlardan bulunması hiç de zorunlu değilmiş.

SAMUEL: Pilsen istasyonunda dururken, tanımadığımız bir kızın bizim kompartımanın penceresinden dışarı baktığını görüyor, adının Dora Lippert olduğunu öğreniyoruz. Sevimli bir kız, burnu biraz büyükçe, elbisesinin dantelli yakası da biraz dar kesimli. Yolculuk bittiğinde ikimizin de aynı ayrıntıyı fark ettiğimizi anlıyoruz: Kızın kâğıda sarılmış büyük şapkası bavulları yerleştirdiğimiz üst raftan benim kafama doğru sarkıyor. Innsbruck'a atanan bir subayın kızı olduğunu, çoktandır görmediği ailesinin yanına gittiğini öğreniyoruz. Pilsen'deki bir mühendislik işinde çalışıyormuş, iş hiç dinlenmeden akşama kadar çalışmasını gerektiriyormuş ama seviyormuş işini, şikâyet etmiyormuş. Çalıştığı yerde ona "küçük kuzu" ya da "küçük kuş" diye sesleniyorlarmış. Çalışanların geri kalanı hep erkekmiş, en küçükleri de kendisiymiş. Öyle eğleniyorlarmış ki! Dolaptaki şapkaların yerlerini karıştırıyor, mürekkepli kalemlerin saplarını dosyaya yapıştırıyor, sabah saat ondaki dinlenme arasında yenecek çörekleri masaya çiviyle çakıyorlarmış. Benzer bir şakaya biz de karıştık sonuçta, çünkü kız arkadaşlarına, "Yanlış trene bindim, Zürih'ten hepinize selamlar!" diye bir telgraf yazdı. Biz de telgrafı Zürih'ten çekmeyi üzerimize aldık, doğal olarak, kız saygıdeğer beyefendiler olan bizlerden telgrafa başka sözcükler eklemememizi rica ediyor. İşyerindekiler heyecanlanacak, durumu öğrenmek için telgraflar çekecek, kim bilir daha neler yapacaklarmış. Kız Wagner'in de hayranı, operalarından birini bile kaçırmamış. "Geçende Isolde rolüne çıkan Bayan Kruz"dan söz etti; şimdi de Wagner'le Wesondonck'un[4] mektuplaşmalarını okuyormuş, yanında Innsbruck'a götürüyormuş kitabı; kitabı bir beyefendiden, elbette kendisine piyanoda seçme eserler çalan o beyefendiden ödünç almış. Ne yazık ki piyano konusunda yeteneksizin biriymiş kız; biz de bunu birkaç küçük ezgiyi mırıldanmaya çalıştığından beri biliyoruz; bir de yaldızlı çikolata kâğıtlarını toplamış ve bunlardan devasa bir küre yapmış, yanında götürüyormuş. Küreyi bir kız arkadaşına vereceğini söylüyor ama kızın bu küreyle ne yapacağı sorusuna yanıt vermiyor. Bir de puroların kâğıttan kuşak sargılarını biriktiriyormuş, bunlardan da bir tepsi yapacakmış. Karşımıza çıkan ilk Bavyeralı kondüktör sayesinde, subay kızının Avusturya askerleri, aslında tüm askerler hakkındaki düşüncelerini öğrenebildik. Sadece

Avusturya değil, Alman, hatta tüm askerleri tembeller diye niteliyor kız. Sorduk, işyerinde çalışırken sokaktan askeri bir bando geçtiğinde pencereye koşma isteği uyanmıyor mu içinde? Hayır, koşmuyormuş, o geçenleri askerlikle ilgisi yokmuş zaten. Küçük kız kardeşi ona benzemiyormuş ama; Inns-bruck'taki asker gazinosunda dans etmeye bayılırmış. Sözün kısası, askeri üniformadan hiç etkilenmezmiş, subayların zerre değeri yokmuş gözünde. Bu görüşün oluşmasında şu piyano öğretmeninin etkisi olacak, sanırım bir de bizim Fürth istasyonunda volta atmamızın; çünkü tren yolculuğundan sonra biraz bacaklarını çalıştırdığında kız dinçleşiyor hemen, ellerini kalçalarında dolaştırıyor. Richard, ciddi ciddi askerleri savunuyor. Kızın sürekli yinelediği sözcükler: Enfes, sıfır virgül beş ivme, kapının önüne koymak, şıpın işi, tembel.

RİCHARD: Dora L.'nin sarı ayva tüylü, tombul yanakları var; nedir, bunlar öyle soluk ki, elinizle ovup pembeleştirmedikçe farkına varmanız olanaksız. Korsesi biçimsiz, elbisesinin göğüs bölgesi buruşmuş, insanın gözlerini kaçırası geliyor. Yanında değil karşısında oturduğum için mutluyum, çünkü yanımda oturan biriyle konuşmakta güçlük çekiyorum. Samuel de hep benim yanıma oturuveriyor. Ama Dora'nın yanına oturmayı da seviyor. Birisi yanımda oturduğunda, aklımdan geçenleri öğrenmeye çalışıyor gibi bir duyguya kapılıyorum. Hazır bekleyen bir gözü olamaz ya insanın, arada kafasını çevirmek zorunda kalabiliyor. Tam karşılarında oturduğum için, tren hareket halindeyken, Samuel ile Dora'nın konuşmalarından yalıtabiliyorum kendimi, her güzel şey bir arada olacak değil ya. Kimi zaman kısacık susuyorlar, bunda benim suçum yok ama.

Kızı beğendim aslında, müziğe yetenekli. Kız kısık sesle aryalar söylerken Samuel alaylı alaylı sırıtıyor. Beğenimi böyle açıkça söylemem doğru mu bilmiyorum ama büyük bir kentte tek başına yaşayan bir kızın müzikle bu kadar yakından ilgili oluşu beğenilmeyecek gibi değil. Odasına bir kiralık piyano bile almış. Bir düşünün, bir piyanonun taşınması, üstelik büyük bir piyanonun, büyük bir aile için bile ne zorluklar yaratır, hele böyle narin bir kız için. Bunu başarmak için nasıl bir bağımsızlık duygusu ve nasıl bir inanç gerektiğini düşünün.

Evde nasıl beslendiklerini soruyorum. İki kız arkadaşıyla birlikte yaşıyormuş, her akşam sırayla birisi bir mezeciden ufak tefek şeyler alıp geliyormuş; birlikte eğleniyor, bol bol gülüyorlarmış. Bütün bunları gaz

lambasının ışığında yaptıklarını öğrenince şaşırıyorum ama bu şaşkınlığımı ona söylemiyorum. Işığın az olmasının kız için önemi yok, bu açık; yoksa bu atak tavrıyla ev sahibesinden yeni bir lamba isterdi herhalde, istemek aklına geldikten sonra! Konuşma boyunca açıp açıp içini gösterdiği çantasında kötü bir sarı renkteki sıvıyla dolu küçük şişeciği görüyor, sorunca bir süredir hasta olduğunu, yataktan çıkamadığını öğreniyoruz. Sonuçta halsiz düşmüş. Şefi işe yarım gün gelmesini önermiş, ona bu kadar incelikli yaklaşıyorlarmış. Ona ilacı pencereden dışarı boşaltmasını söylüyorum. Bir an söylediğimi yapacak gibi oluyor, ilacın nasıl da acı olduğunu söylüyor ama dediğimi yapmıyor bir türlü; kıza yaklaşıp insan bedenindeki hastalıklar ve tedavileri konusundaki kanaatlerimi aktarmak istiyorum, yardım etmek, kızı hastalığının pek kötü sonuçlarından korumaya dair samimi niyetim beni bunu yapmaya zorluyor; kendi kendimi kızın önüne çıkmış bir talih kuşu olarak görmek istiyorum. Kız söylediklerime gülmeye başlayınca, çaresiz susuyorum. Ben konuştukça Samuel’in başını sağa sola çevirmesi, konuşmamı sekteye uğratan bir başka neden. Onun düşündüklerini biliyorum, tıbba inanır ve doğal tedavi yöntemlerine güler geçer. Düşüncesinin kaynaklarını anlayabiliyorum; bugüne dek hiç doktorlarla işi olmadı, deme o ki, tıbba dair gerçekten deneyim edinemedi. Kızın ilacıyla kendi yaşamı arasında bir ilişki kurabilmesi olanaksız. Kızla yalnız kalsaydım, onu ikna edebilirdim pekâlâ. Bu konuda haklı değilsem eğer, hangi konuda haklı olacağım?

Kızdaki kansızlığın kökenini hemen anlamıştım: Çalıştığı yer. Yaşamdaki her şey gibi, çalışma koşullarına da mizah yoluyla bakılabilir, kız da böyle bakıyor zaten, yanılgısı da bu yüzden, mizah olumsuz sonuçları kapatamıyor. En yakın örnek kendi yaşantım. Hem bir kızın çalışma yaşamında yer alması nasıl mümkün olabilir, eteklik ve çalışma yaşamı, olacak iş mi; bir etekliğin iskemle üzerinde gerilip saatlerce kalmasından başka sonuç doğurmaz bir kızın çalışması. O güzelim kalçaların biçimi bozulur, göğüsler masaya yaslanmaktan geriye gider. Yoksa saçmalıyor muyum? Çalışma yaşamındaki kızlar bana acıma duygusu vermiştir.

Samuel kızla samimiyeti şimdiden ilerletti. Bak, işte kızı bizimle trenin lokantasına gelmeye ikna etti, ben bunu düşünemezdim bile. Lokantadan içeriye, tanımadığımız yolcuların oluşturduğu kalabalığın arasına, üç kişilik kaynaşmış bir grup olarak girdik. Dostluklar geliştirilmek isteniyorsa, tanış olmayan bir çevrede bir arada bulunulmalıdır. Daha şimdiden kızın yanında

oturup şarap içebiliyorum, kollarımız sürtünüyor, tatilde olmanın sevincini paylaşmamız bizi bir aileye dönüştürüyor.

Ah Samuel, sağanak yağmura ve direnmemize karşın, Münih'te kaldığımız kısacık yarım saatte kızı bir otomobil gezisi yapmaya razı etti. Bir araba bulmaya gider gitmez kız kolumu tuttu, "Aman bu geziye engel olun!" dedi. "Sizinle gelemem, mümkünü yok, gelemem! Siz güvenilir birisiniz, onun için arkadaşınıza değil size söylüyorum. Ona söyleyemem bunu, baksanıza, kafadan çatlak o!" Arabaya biniyoruz, olup bitenler bana acı veriyor, fakat aklıma *Beyaz Tutsak*[5] adlı film geliyor; o filmde de kız istasyondan çıkar çıkmaz kimliği belirsiz adamlarca arabadan çıkarılıp kaçırılır. Samuel ise pek neşeli. Arabanın güneşliği kapalı, dolayısıyla binaların ilk katlarını ancak görebiliyoruz. Gece. Görüntüde bodrum katlar. Samuel bu kadarcık görüntüden yola çıkarak, önünden geçtiğimiz binaların yükseklikleriyle ilgili şaşırtıcı tahminlerde bulunuyor. Sıkıştığı karanlık köşede susup kalan Dora ve benim kızın bir kriz geçirme tehlikesi yüzünden endişelenmem, Samuel'in tuhafına gidiyor ve bence çok klişe bir tavırla kıza soruyor: "Yoksa bana kızdınız mı küçük hanım? Hoşunuza gitmeyecek bir şey mi yaptım?" Kız yanıtlıyor: "Bir kez arabaya bindikten sonra keyfinizi kaçırmak istemem ama beni bu geziye zorlamayacaktınız. Hayır dediysem, bir nedeni vardı. Sizinle gelmemem gerekirdi."

"Ama neden?" diye soruyor Samuel. "Bunu açıklayamazdım ama geceleri bir kızın erkeklerle aynı abrada gezmesinin uygun olmayacağını bilmeniz gerekirdi. Üstelik bir şey daha var; söz gelimi ben nişanlı olsam…" Samuel'le ben, bu nişanlılık işinin şu Wagner âşığı beyle ilgili olduğunu seziyoruz hemen. Olup bitenlerde benim en küçük bir suçum bile yok, kızı biraz güldürmeye çabalıyorum. Biraz öncesine dek kıza tepeden bakar davranışlar sergileyen Samuel, pişmanlık duyar gibi duruyor, artık sadece sürdürdüğümüz geziye dair bir iki sözcük geveliyor ağzında. Arabanın şoförü, bize göremediğimiz binalarla ilgili bilgiler veriyor. Islanmış asfalt üzerindeki lastikler, sinematograf aygıtı gibi seslerle kayıp gidiyor; aklımda yine Beyaz Tutsak filmi, yağmurla yıkanmış uzun ve ıssız caddeler. Tam anlamıyla görebildiğimiz tek yer, perdeleri hâlâ açık duran Dört Mevsim lokantası. Dört Mevsim adı, hiç de güzel bir ad gibi durmuyor. İçeride, üniformalı bir garsonun müşterilere saygılı reveransı. Büyük şans eseri önümüze çıkan Wagner heykelini gösterince kızda bir ilgi uyanıyor. Yağmur altında fışkıran sularıyla Özgürlük Anıtı önünde uzun süre duraklıyoruz.

Uzaklarda ancak sezebildiğimiz Isar Köprüsü, İngiliz Parkı boyunca uzanan lüks villalar. Ludwig Caddesi. Theatiner Kilisesi. Büyük Komutanlar Müzesi, Pschorr-brau[6]. Nedendir bilmem, daha önce de pek çok kereler Münih'e geldim ama her yan bana yabancı. Sendling Kapısı ve en sonunda Dora'yı zamanında yetiştirmeyeceğimizi düşünüp tasalandığım istasyon binası. Taksimetre kanıtlıyor, tam yirmi dakika boyunca yayından fırlamış bir ok gibi kentin içinde dolaşarak başladığımız noktaya geri döndük.

Dora'yı, Münih'ten onu yolcu eden akrabaları gibi, Inssbruck'a giden bir vagona yerleştiriyoruz, üzerindeki kapkara giysilerle bizden çok daha tehlikeli görünen bir kadın, onu kanatları altına alıyor. İşte o anda, Samuel'le bana, hiç çekinilmeden, genç bir kızın emanet edilebileceğini anlıyorum.

SAMUEL: Dora işi felaket sonuçlandı. Durum her an daha kötüye gitti. Yolculuğumuza bir ara vermek ve Münih'te bir gece kalmak istiyordum. Akşam yemek zamanına, yani Resenburg istasyonuna gelene dek bunu yapabileceğimizi sanıyordum. Bir kâğıda birkaç sözcük yazarak Richard'la anlaşmayı denedim. Nedir, Richard bir türlü kâğıdı okumadı, tersine kâğıdı köşe bucak diplere saklamaya çalıştı. Sonuçta önemsiz bir şey, beklediğim incelikten eser bulunmayan şu kız aslında hiç hoşuma gitmemişti zaten. Richard ise gösterişli iltifatlar ve övgülerle onu şımarttı. Bu yüzden kız aptalca nazlanmalarında cesaretlendi, nazlanma da bir kızı büsbütün çekilmez yapar. En sonunda, yanımızdan ayrıldığı sırada, kız nazenin bir yavruya dönüşmüştü artık; bavulunu kapıp taşıyan Richard ise, kız kendisine dünyaları bağışlamış gibi mutluydu. Benim içinde sadece ekşi bir duygu uyanmıştı. Sözün kısası, tek başlarına yolculuk eden ve kendilerine çağdaş bir gözle bakılmasını talep eden genç kızların karşılarına çıkan erkekleri kimi kendilerine çekip kimi uzaklaştırarak şaşırtmaktan, bu yöntemle erkeklere üstünlük sağlamaya çalışmaktan oluşan küflü davranışlardan vazgeçmesi gerekir. Neden denirse, bir an gelir, bu davranışların amacı görünür oluverir, erkekler genç kızların amaçladıkları uzaklaştırmalardan daha fazlasına gönüllü olurlar.

Dönüp kendi kompartımanımıza geldik. Bavullarımızı burada bırakıp dışarı çıkmak, Richard'ı korkudan bayıltacaktı nerdeyse; şimdi de not defterini başının altına yastık gibi koymuş, yukarıya astığı pardösüsünün eteklerini cibinlik olarak kullanarak uyumaya hazırlanıyor. Uyku söz

konusu olduğunda dünyayı umursamaması, aslında hoşuma gidiyor. Bak işte, bana sorma gereksinimi duymadan lambayı söndürüverdi. Kendisiyle aynı kompartımanda yolculuk edenlerden ayrıcalıklı gibi, oturduğu yerde uykuya daldı gitti. Böyle rahat uyuduğu halde, uykusuzluktan şikâyet etmediği gün yok.

Kompartımanda iki Fransız genç de var. Cenevre'den lise öğrencileri. Siyah saçlı olan durmaksızın gülüyor, Richard'ın yattığı kanepede kendisine oturacak yer kalmayışında bile gülünecek bir yan buluyor, bir an sonra, Richard'ın doğrulup çok sigara içmemelerini rica etmesinden yararlanarak kanepede oturacak bir boşluk bulmasına da gülüyor. Bu küçük yer kapma savaşları, yabancı dil konusunda zayıf gençler tarafından hiçbir özür girişiminde bulunulmaksızın, büyük bir doğallıkla yürütülüyor. Fransız gençler ikide bir birbirlerine küçük bisküviler ikram edip sigara sarıyorlar, koridora çıkıyorlar, birbirlerine seslenip çağırıyorlar ve bu gürültülerle gecemizin çabuk geçmesini sağlıyorlar. Lindau'da, onların aksanıyla Lendo'da, gecenin bu saatinde şaşılacak bir açıkyüreklilikle Avusturyalı kondüktöre gülüyorlar. Başka ülkelerin kondüktörleri onlara nedense pek gülünç geliyor. Gerilerde kalan, ayaklarının arasına sıkıştırdığı kırmızı çantasıyla Fürth'te rastladığımız Bavyeralı kondüktör de bizi güldürmüştü. Trenin ışıklarıyla aydınlanan, dümdüz uzanan Bodensee'yi, karşı kıyının uzak ve elemli ışıklarını uzun süre seyrediyoruz. Okulda öğrettikleri o eski şiir, *Bodensee Üzerindeki Atlı*[7] canlanıyor belleğimde. Şiirin tüm dizelerini anımsamaya çalışıp zaman öldürüyorum. O sırada kompartımana üç İsviçreli giriyor. Birinin ağzında sigara. İkisi indikten sonra geriye kalan üçüncü, önce silik bir kişiymiş gibi görünüyor; neden sonra, sabaha karşı gizleri aydınlanıyor: Richard'la Fransız genç arasındaki yer anlaşmazlığında her ikisinin de haksız olduğunu söyleyerek ve aralarına bastonunu sınır olarak yerleştirerek çözüm buluyor. Richard, oturarak bile uyuyabileceğini kanıtlıyor.

Tren yolu boyunca sıralanan köyler ve küçük kentlerde tek başlarına dikilen, dimdik görünümlü İsviçre evleri bizi şaşırtıyor. St. Gallen'de bu binalar bir araya gelip bir sokak bile oluşturmuyorlar. St. Gallen sakinlerinin Alman ruhu böylece açığa vuruyor kendini, yine de, bölgenin sarp arazisi de bu durumu destekliyor olabilir. Her ev, nefti kepenkleri ve balkonlarındaki çiçeklerle, villalara benziyor. Her yerde tek bir şirket, yalnızca bir şirket var gibi; ailelerin yaşayacağı evlerle şirket binaları

arasında hiç fark yok. Şirket işlerini villalarda çözümlemek, bana R. Walser'in *Yardımcı*[8] adlı romanını çağrıştırıyor.

27 Ağustos Pazar, sabah beş. Henüz pencereleri hepsi kapalı, yolcular uykuda. Bu trende hapsedilip aynı kokuşmuş havayı soluduğumuz ama dışarıdakilerin gece ilerleyen bir trenin ışıklarıyla gizlerini doğallıkla sergileyebilecekleri düşüncesi aklımdan bir türlü çıkmıyor. Dışarıdaki topraklar, önce dağlarla tren arasında karanlık bir vadi olarak görünüyor, sonra handiyse trenimizin ışıklarıyla beyaz bir aydınlığa bürünüyor, yeşil çimenler el değmemiş, kurak geçen bir yılın etkilerine hiç maruz kalmamış gibi kendilerini gösteriyorlar ama güneş yükseldikçe sararıp soluyorlar. Gövde boyunca yerlere dek sarkan iğne yapraklarıyla ağaçlar. Bu tabloları İsviçreli ressamlar pek severler, ben de bu resimlere uydurulmuş şeyler olarak bakmıştım bugüne dek.

Çocuklarıyla Pazar gezmesine çıkan bir anne. Annesinin büyüttüğü Gottfried Keller'i[9] anımsıyorum.

Wieseland'da, büyük titizlikle yapılmış çitler, kimilerinin tahtaları özenle açılmış kurşunkalemlere benziyor. Çocukluğumuzda, içindeki kurşunu çıkarabilmek için kurşunkalemleri, boyuna ikiye ayırırdık. Böyle çitlere hiç rastlamamıştım. Her değişik coğrafya, hem de gündelik yaşamın içinde, insanın önüne yenilikler çıkarabilir; değişik görüntülerin peşinde, karşımıza seyrek çıkacak güzelliklere dikkat kesilmek gerekiyor.

RİCHARD: Gün ışırken, terk edilmişe benzeyen İsviçre. Samuel, ona göre mutlaka görülmesi gereken ama ben başımı kaldırıncaya dek gerilerde kalan bir köprüyü bana göstermeye çalışıyor; herhalde bu köprünün görünümü ona İsviçre'yle ilgili ilk izlenimi sağlamış olacak. İsviçre'yi trenin içindeki alacakaranlıktan dışarıdaki alacakaranlığa bakarak, ilk kez uzun uzun seyrediyorum. Gece hayret verecek denli iyi uyudum; zaten trenlerde hep iyi uyurum. Trende uyumak, benim en iyi başardığım işlerdendir. Önce kanepeye uzanırım, başımı koymakta hiç acele etmem, değişik yatma düzenlerini sırayla denerim; yolcular bana garip garip baksınlar, umurumda olmaz, pardösüm ya da şapkamla başımı örterim, böylece onların arasından uzaklaşmış olurum, sonunda bulduğum yatış düzeni beni bir kuş gibi uykuya uçurur. Karanlık ilk uykuda yardımcı olur elbette, nedir, uyku derinleştikçe nerdeyse önemsizleşir. İsterlerse herkes

konuşabilir, fakat nedense uyuyan bir kişinin uyarıları ona en uzakta oturan gevezeler üzerinde bile etkili olur. Yaşamda rastlanabilecek en uzak kişiliklerin bile bir araya gelebileceği bir tren kompartımanında, bu kişiliklerin kısa sürede karşılıklı gözlem yoluyla birbirlerini etkilemeye başlayacağı kesindir. Uyuyan yolcu, diğerlerini uyutamasa bile, onları sessiz davranmaya zorlar, giderek, tıpkı bizim yolculuğumuzda olduğu gibi, diğer yolcuları düşüncelere ve bol sigara içmeye yönlendirir; ne yazık, uykumun tek kötü yanı olarak gece boyunca sigara dumanı soludum.

Trende böyle iyi uyumamın açıklaması, bence şu: Çok çalışmanın yarattığı sinir, başka zamanlarda gürültünün üzerimde daha etkili olmasına yol açıyor; örneğin geceleri kira evinden gelen sesler, sokaktaki kargaşa, uzaklardan yaklaşan arabanın tekerlekleri, sarhoş naraları, merdivenlerdeki ayak pıtırtıları bir araya gelip öylesine büyüyorlar ki, uykuya dalamayışımın nedeni bunlardır diyorum. Ama vagonun yaylarından mı yoksa tekerleklerin sürtünmesinden mi, belki de rayların birbirlerine dokunuşundan, trenin yol alırken çıkardığı düzenli ses, sağlıklı bir kişinin rahatça uyuyabileceği bir yatak ödevi üstleniyor benim için. Lokomotifim keskin bir düdüğü ya da trenin hızındaki değişimler, hatta geçtiğimiz istasyonların bıraktığı izlenimler düşler gibiler; trenin yol alması gibi benim içimde de geçip gitmeyi sürdürüyorlar. Uyku arasında hiç şaşırmadan, istasyonların adlarını işitiyorum: Lindau, Konstanz ve Romanshorn gibi hiç bilmediğim adlar. Bir düşte görülmüş gibi işe yaramaz adlar, hatta rahatsızlık vericiler. Yolculuk sırasındaki uykudan uyanışlar, trende uyumayla tamamen uyumsuz olduğu için, her uyanıştan güçlü. Gözlerimi açıp bir pencereye yaslıyorum yüzümü. Aslında hiç de fazla şey görmüyorum, gördüklerim de düş gören birinin belleğindeki baştan savmalıkla algılanılıyor. Yine de Württenberg eyaletinde, bulunduğumuz yerin Württenberg olduğuna dair kesin bir duygu da var içimde, gece yarısından sonra ikide adamın birinin villasının balkonundan aşağı sarktığını gördüğüme yemin edebilirim. Arkasında açık çalışma odasının karanlığı, adam yatmadan önce temiz hava almak için balkona çıkmış olacak. Lindau istasyonunda, istasyona girişte ve çıkışta da hayli şamatalı bir gece vardı. Cumartesileri pazara bağlayan gecelerde yapılan yolculuklarda, yol boyunca yatılan uzun uykuları bölen böyle eğlencelere sık rastlanacağından, uykular olduğundan da derin gürültüler olduğundan da yüksek sanılıyor. Pencerenin bulanıklığının ardından seçebildiğim, kimseyi

uyandırmamak için sessizce görevlerine koşan kondüktörler, garların boşluğunda yankılanan sesleriyle istasyonların önce ilk sonra ikinci ve diğer hecelerini bize söylüyorlar. O sırada yol arkadaşlarım heceleri birleştirip istasyonun adını bulma oyununa girişiyorlar ya da adı kendileri bulmak için camın buğusunu silip dışarı bakıyorlar, bu arada benim başım çoktan yattığım yere geri düşmüş oluyor.

Samuel'in bütün gece gözleri açık kaldığını söylediğini düşünürsek, yolculuk sırasında benim gibi derin uyuyup da gözlerini açtığında kendisini yüzü yağlanmış, her yanı tere batmış, saçları darmadağın, yirmi dört saattir trenin tüm tozuna kirine dayanan iç çamaşırları ve giysilerle kompartımanın bir köşesine sığınmış bulmak ve yolculuğa bu berbat halde devam etmemek için, yolcunun ancak gideceği yere vardıktan sonra uyanması gerekir. O anda, kendinde yeteri kadar güç bulabilse, uyuduğuna lanet ederdi yolcu; yine de Samuel gibi ancak ara sıra uyuklayabilen ama kendine daha özen gösteren, tüm yolculuk boyunca dikkatini toplayabilen, sonuçta bu yetenekleri yüzünden bilinçleri hiç bulanmayan yolcuları biraz kıskanıyor, sabahları Samuel'in aklına muhtaç hissediyorum kendimi.

Pencerenin önünde, kendi adıma sadece onu kırmamak için, ayakta duruyorduk. Samuel uyumakla İsviçre'de görülesi nereleri kaçırdığımı bana anlatıp dururken başımı sallıyor, göremediğim yerlere tam onun beklediği gibi hayranlığımı belirtiyordum. Benim bu davranışımı fark etmemesi ya da tam anlamıyla değerlendirememesi benim için bir mutluluk kaynağı, böyle anlarda gerçekten çok içten davranıyor ama bu içtenliği asıl hak ettiğim zamanlar esirgiyor benden. Pencerenin önündeyken, aklımı asıl meşgul eden, Lippert'di. Yeni tanıştığım kadınları değerlendirmekte zorluk çekiyor, o ilk karşılıklılık sürecinde hep kendimi gözaltında tutuyorum; asıl bu konuda çaba harcamak doğru geliyor bana. Bu yüzden, Lippert'e dair şöyle sezer gibi olup hemen elimden kaçırdığım izlenimlerden nasıl küçük bir parçanın bana kaldığını yeni fark ettim. Yine de, bu tanışlar anı halini aldıklarında nasıl da çekici oluyorlar; çünkü artık sessizleşiyorlar, kendi yaşamlarının peşinde gidip, bizi yok sayıp aramızdaki tanışıklığa ilgisizliklerini hemen belli ediyorlar. Anılarımda yeni yerleşen Dora'yı böyle özleyerek anmamın nedeni başka: Bu sabah Samuel bana yetmedi. Benimle bir dost olarak gezmek istemişti ama yeterli miydi bu? Gezi boyunca her yanımda olacak, çıplak bedenini banyoda, giyinik halini hep yanı başımda göreceğim bir adamdı o. İçimden ağlamak gelse, omzuna

yaslanmama Samuel ses etmeyecektir ama yüzündeki erkeksi ifadeyi, belli belirsiz hareket eden sivri sakalını görünce – bu notlara son vermek gerek artık – karşısında oturmak, içimi rahatlatacak gözyaşlarının akıp gitmesini sağlayabilir mi?

RİCHARD VE SAMUEL İÇİN TASLAK

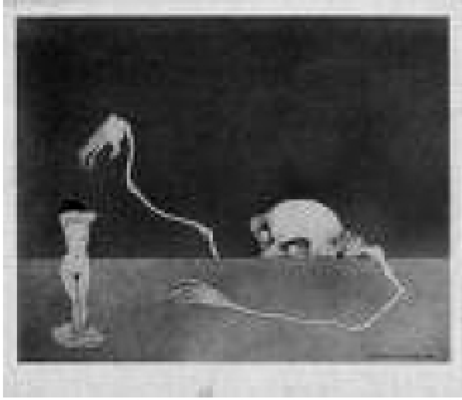
Franz Kafka

En azından, Samuel Richard’ın görünürdeki amaçlarını ve bu amaçlara ulaşmak için kullandığı yetileri en ince ayrıntısına dek biliyor, ne var ki, o kılı kırk yararak düşünen ve hiçbir şeyi rastlantıya bırakmayan biridir; bu nedenle, Richard’dan beklemediği sözler ve davranışlar gördüğünde şaşkınlığa düşüyor hemen. Samuel’le dostluk etmek bir açıdan rahatsız ediyor Richard’ı: önceden vaat etmediği sürece Samuel’in ondan asla destek beklememesi ve Richard’a destek vermeyi de gereksiz bir onur sorunu sayarak istememesi, bu nedenle, dostluklarında birinin diğerinden öne çıkmasına katlanamayan bir eşitlik anlayışına sahip olması. Samuel’in bilinçaltında yatan inanışa göre, bir dostta hayranlıkla bakılan şey, onun dost değil bir hemcinsi olmasından kaynaklanmalı, dostluk denen kavram, bu gibi duyguların çok ötesinde bir öz taşımalıdır. Fakat bu Richard’ı üzmektedir: O Samuel’e tamamen inanma gereksinimi duymakta, onu kendisinden ne kadar yukarıda gördüğünü sık sık söylemek istemekte, yine de, konuşmaya başladığında derdini tam ifade edemediğinden susup kalmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında ise, Samuel’in kendisini düşürdüğü bu durumdan bir yarar elde ettiğini söyleyebiliriz, Samuel’in kendisini eşit görmesi sayesinde aslında Samuel’dan daha yüce bir mevkie çıkmakta, Samuel’in isteklerini bir ayna gibi kullanıp onu kendisinden değersiz kılmaktadır. Bir örnekle, Samuel’in Richard’dan yoksul olup onun maddi desteğini gereksinir olmasının, Samuel’in yargısında dostluklarına hiçbir etkisi yoktur. Oysa Richard bu durumu dostluklarını besleyen bir olgu olarak görür; çünkü bu destek gereksinimi Samuel’in hem biraz utanır hem de soylu olmasını sağlardı. Bu durumda, Richard düşünce olarak daha yavaş ve kararsız olsa da, Samuel’le dostluğunu değerlendirmede daha doğru sonuçlara varabiliyor; Samuel ise hızlı ve etkin bir usavurma kullanmasına karşın, doğrulara çabucak ulaşabileceğini sanıyor. Yani, Richard’ın kişiliğinin gerçek doğasını keşfedebilmek için gereken sabrı gösteremiyor. Böyle düşündüğümüzde, Samuel’in söz konusu dostlukta boşa konuşan ve kaybetmeye yazgılı kişi olduğunu iddia edebiliriz. İlk bakışta aralarındaki dostluğu zedeleyenin Richard olduğu sanılsa da, dostluklarını pekiştirmek için gerçek çabayı gösteren Richard’dır, garip olan bu gelişen dostluktan kazançlı çıkan da yine Samuel’dir. Aralarındaki dostluk, sonunda Stresa’da ilk gerileyişini yaşar. Richard rahattır ve

rahatlıktan uyuşur. Samuel ise tam tersine çok zindedir, Ricxhard'ı nerdeyse kuşatmaya alır; Paris'te Samuel'in öngördüğü ama Richard'ın sezemediği o kırılma anı gelir çatar, dostlukları bir dokunuşa kavuşur. Dıştan gelen etkiler izin vermese de, Richard bu anda bilinçli davranandır, en azından Stresa'ya dek davranışında istikrarlıdır; neden denirse, Richard gezilerine dostluklarında gayrısamimi ama her şeye hazırlıklı çıkmışken, Samuel samimi olunması uzun sürse de gerçekten diğerine inanmış bir dost olarak hazırlıksız çıkmıştır. Bu nedenle, Richard gezide giderek içine kapanır ve bir duygusuzluk hali yaşamaya başlar ama Samuel'le ilişkisi dürüsttür. Samuel ise kendi kişiliğinden uzaklaşma olanağını ele geçirdiği anda bu olanağı değerlendirmeden edemez, hem yaradılışı hem de dostluk anlayışı böyle davranmasını gerektirir; zaten her şeyi böyle çabucak değerlendiren ve kendi görüş açısına göre doğru kararlar veren bir kişidir, Richard'ı da bu biçimde değerlendirmektedir. Arlarında yaşanan en küçük olaylarda bile zorlanan Richard, Stresa'ya dek dostluklarına dair yargılarında bilinçle davranır, dostluklarına dair yargılarını açıkça ifade edebilir; aslında hiç kimsenin, hele kendisinin asla işitmek istemeyeceği yargılardır bunlar, çünkü dostluklarında değişimin kanıtlarını sergilemek onu duygusal açıdan zorlamaktadır. Gezi boyunca yaşanan değişimler onu düşüncelere sevk eder, oteller arasında dolanmak giderek daha çok zorlar Richard'ı, evlerinde olsalar kolayca üstesinden gelebileceği yalınlıktaki şeyler karmakarışık olur; çok zaman ciddidir ama canı sıkıldığından değil, hatta Samuel'in onun yanağını okşamak istemesinden bile değil, sorun müzik kadınlara duyduğu ilgiden kaynaklanır. Samuel sadece Fransızca, Richard ise hem Fransızca hem İtalyanca bilmektedir. Bu nedenle, her ikisi de bunu istemezken, hatta Richard bundan hiç hoşlanmazken, Richard İtalya gezisi boyunca Samuel'i bilgilendirmeye çalışan bir rehbere dönüşmüştür. Diğer bir ayrıntı: Samuel Fransızcayı ileri düzeyde bilmekte, Richard ise her iki dili de o denli iyi bilmemektedir.

KAFKA VE PORNOGRAFİ

M. KÂMİL UTKU

1.

Kafka konusunda, son yılların en büyük tartışması, James Hawes'in 2008'de yayımlanan *Excavating Kafka – Kafka Kazısı* adlı kitabından sonra koptu. ABD'de *Why You Should Read Kafka Before You Waste Your Life – Hayatınızı Mahvetmeden Önce Neden Kafka Okumalısınız?* adıyla[10] yayımlanan kitapta, kimi Kafka uzmanlarını kızdıracak iddialar vardı.

Bu iddialardan en önemlisi (dolayısıyla en çok gürültü koparanı) Kafka üzerine incelemelerde "sıradışı sanat ve edebiyat dergileri" denerek geçiştirilen dergilerin, pornografik yayın olmasıydı. Hawes'e göre, Kafka Amethyst ve Opal adındaki pornografik dergilere aboneydi – elbette, yakın arkadaşı Max Brod ile birlikte.

Ağırlıklı olarak, Almanca konuşan Kafka uzmanlarının saldırılarına uğrayan Hawes de aslında sıradan bir yazar değil, konunun uzmanlarındandı.

2.

James Hawes, 1960'da İngiltere'de doğdu. Oxford Hertford College'den mezun oldu. İspanya'da İngilizce öğretmenliği ve kısa süre Galler'de arkeoloji çalışmaları yaptıktan sonra, 1987'de Londra Üniversitesi'nde Nietzsche ve Kafka üzerine doktorasını tamamladı. 1989-91 arasında Swansea Üniversitesi'nde Almanca dersleri verdi. Tiyatro ve sinemaya da uyarlanan, çoğunluğu hiciv tarzı altı roman yayımladı. 2008'den bu yana Oxford Brookes College'de yaratıcı yazarlık konusunda dersler vermektedir.

3.

Hawes'in tartışmalara yol açan yorumları, Kafka'nın gençliğinde pornografik dergilere abone oluşuyla sınırlı değil.

Hawes, Kafka yorumlarındaki başat eğilimin zıddına, Kafka'nın eserlerinde Yahudi kimliğinin sanıldığı denli önemli olmadığını iddia etmektedir. Yanı sıra, Kafka'nın I. Dünya Savaşı sırasındaki hareket tarzı üzerine az bilinen (doğru deyimle, kamusal alanda Kafka uzmanlarınca dillendirilmeyen) başka iddiaları da vardır:

Kafka I. Dünya Savaşı sırasında, kazancını katlayacak bir yatırım yapmak amacıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun savaş bonolarından hatırı sayılır miktarda almış, savaşın beklediğinin tam tersi bir sonuçla bitmesi üzerine "iflas etmiştir". Daha büyük tartışma doğuran iddia ise, Kafka'nın savaş sırasında ruhsal dengeleri bozulan "Almanca konuşan" askerler için bir sanatoryum kurma düşüncesine kapılması ve bu uğurda ciddi çalışmalara girişmesidir.

Söz konusu iddialar, Kafka'nın savaşa karşı olduğu konusundaki genel inanışa uymadığı için, en azından incelenmeye değerdir ama bu yazının konusu değiller.

4.

Hawes, Kafka'nın elindeki koleksiyonla ilgili bilgilere, söylediğine göre, rastlantıyla ulaşmıştır. Kafka'nın biraz kötü ün yapmış şair Stefan Georg'a[11] hayranlığına bir türlü aklı yatmayan Hawes, Georg'u araştırmaya başlar. Bu araştırmalar sırasında, Georg, Kafka ve adını vermediği bir hurufat tasarımcısı arasında ilgideğer bir ilişki keşfeder.

Hawes'e göre, Georg eserlerinin basımında kullanılacak hurufata hastalıklı denecek derecede özen gösterir, giderek grafik sanatçılarına özel siparişle hurufatlar hazırlatırmış. Hawes, Georg'un büyük puntolara düşkünlüğünden yola çıkıp, Kafka'nın basılan ilk kitabı *Betrachtung – Gözlem*'in büyük puntolarını[12] çağrışımla bulduğunu ve Kafka'nın daha sonraki kitaplarında hurufat seçimi için nasıl titizlendiğini anımsadığını anlatır.

Rastlantı burada ortaya çıkar: Hawes adını vermediği hurufat tasarımcısı sanatçının izini Berlin Eşcinsel Müzesi'ndeki bir resme dek sürdüğünü iddia etmektedir. Söz konusu resim Kafka'nın elindeki koleksiyonun, yani Kafka uzmanlarının şimdiye dek verdiği adla "sıradışı sanat ve edebiyat dergilerinin" bir parçasıdır.

5.

Amethyst, Franz Blei tarafından Aralık 1905 – Kasım 1906 arasında yayımlanmış bir dergiydi. Ağırlıklı olarak yazılardan oluşuyor, yazılar arasına serpiştirilmiş görsel malzeme derginin içeriğini bütünlüyordu.

Blei dergisini satışa sunmuyordu. Amethyst, sadece önceden ödeme yapan üyelere özgü, çok az sayıda basılan ve dağıtımı kamuya kapalı yapılan bir dergiydi. Bu nedenle yayın hayatına Aralık 1905'de başlayan derginin okuyucuların eline ulaşması 1906 yılının başını buldu. Bilindiği kadarıyla derginin ilk sayısı, hepsi numaralandırılmış olarak 800 adet basılmıştı.

Blei bu yöntemle polisin ve sansür düzeneğinin gözünden uzak kalarak dergisini sürdürebiliyordu: Dönemin yasalarına göre, kamuya açık satışı yapılmayan bir dergi kamu ahlakına aykırı yayıncılıkla suçlanamazdı.

Amethyst, derginin bir sayısını kaldığı otel odasında bulduğunu söyleyen bir pazarlamacının şikâyeti üzerine kapatıldı. Sansür düzeneği, dergideki bir resmi, eşcinselliği çağrıştırdığı için sakıncalı bulmuştu.

Blei'ın derginin kamuya açık olmadığı biçimindeki savunması, dergi nüshalarının otel odalarına dek yayıldığı gerekçesiyle reddedildi. Blei, daha sonraları, müşteki pazarlamacının dergiyi kapattıracak bahaneyi yaratmakla görevli bir polis ajanı olduğunu iddia edecekti.

6.

Amethyst kapatılınca, Blei 1907'de Opal adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Derginin sadece adı değişmiş, içerik eskisi gibi kalmıştı: Bol yazı, yeteri kadar resim.

Blei, dergisinin bir sanat dergisi olduğunu söylüyor, ahlaka aykırılık suçlamasını dergideki yazıların ve yazarların çokluğu ile çürütmeye çabalıyordu.

7.

Amethyst/Opal'deki yazılara bakıldığında, Keats ve Verlaine'den çevirilere rastlamak mümkündür. Tam bir Dandy yaşamı sürmüş ve dergilerin yayımlanmasından kısa süre önce ölmüş, Oscar Wilde'ın arkadaşı Aubrey Beardsley'in aforizmaları da dergilerde yayımlanmıştı.

Ne var ki, vitrinde görünen bu aydın işi malzemenin yanı sıra, dergilerdeki sınırsız yazılı malzemede şunlar da vardı: Praglı aydınların adlarını gizleyerek yazdıkları erotik tefrikalar; üst sınıftan kültürlü kişilerin

diyalogları biçiminde kaleme alınmış, cinselliği gıdıklayıcı anılar ya da felsefi(!) atışmalar…

8.

Amethyst/Opal'i günümüzde inceleyen uzmanlar, dergilerde kullanılan görsel malzemede, az önce adı geçen Aubrey Beardsley, Franz von Bayros ve Felicien Rops gibi resimleme ustalarının etkilerini görürler. Bu adlar, derginin çıktığı dönemden kısa süre önce ölmüş ama Avrupa grafik sanatlarında etkileri süren sanatçılardır. Blei, onların kimi yapıtlarını da yayımlamıştır.

Dergilerde çizgileri yayımlanan olası[13] ustalardan biri Karl Hofer'dir, ileride plastik sanatlarda ad yapan bir sanatçı ve öğretmen olan Hofer.

Hem resimleri, hem de yazılarıyla dergiye katıldığı sanılan diğer bir ad, Alfred Kubin'dir. Altıkırkbeş okurlarının *Öbür Taraf* adlı romanıyla tanıdığı Kubin, Orta Avrupa sanat çevrelerinde "garip", "çarpıcı", "itici" gibi sıfatlarla nitelenen bir sanat biçemiyle tanınmıştı. Prag'ı sık sık ziyaret eden Kubin, Kafka, Brod, Blei ve diğer Praglı aydınların da yakın arkadaşıydı.

Kubin'in Kafka ile samimiyeti o denli ileriydi ki, birbirlerine cinsel deneyimlerini anlatırlar, hatta kabız sorunlarında işe yaradığını düşündükleri son müshilleri birbirlerine önerirlerdi.

9.

Dergilerin yayıncısı Franz Blei, 1871'de Viyana'da doğdu, Nazilerden kaçarak yerleştiği ABD'de 1942'de öldü. Alt sınıftan bir kundura imalatçısının oğluydu. Fakat kendi adı yanında sayısız takma ad kullanan verimli bir yazar, Whitman, Wilde ve Moliére gibi yazarların Almanca çevirmeni, dergi editörü ve eleştirmen, hepsinden önemlisi, küçük bütçeli yayıncılığın piri olarak tanındı.

Blei, tanınmamış yazarların az sayıda fakat alışılandan değişik tasarımlarla basılmış kitaplarını yayımlamakta uzmanlaşmıştı. Bu bağlamda, Kıta Avrupası yayımcılığında günümüze dek süren bir geleneği kuran kişi olarak görülmesi mümkündür.

10.

Kafka ile Blei, yakın arkadaştılar. Kafka, Gustav Janouch ile bir konuşmasında, onun için, “Blei akıllı ve zeki biridir… yazdıklarında göründüğünden çok daha akıllı ve zeki. Bu da pek doğal, çünkü yazdıkları yazıya dökülmüş bir şaka, o kadar” der.[14]

Kafka ile Blei, sadece yakın arkadaş olmakla kalmazlar. Amethyst/Opal döneminden hemen sonra, Blei 1908-09 döneminde Carl Sternheim ile birlikte Hyperion adlı edebiyat dergisini yayımlar. Öncekilerin zıddında, kısa ömürlü bu dergi, büyük ad yapar ve Orta Avrupa edebiyatı üzerinde etkili olur.

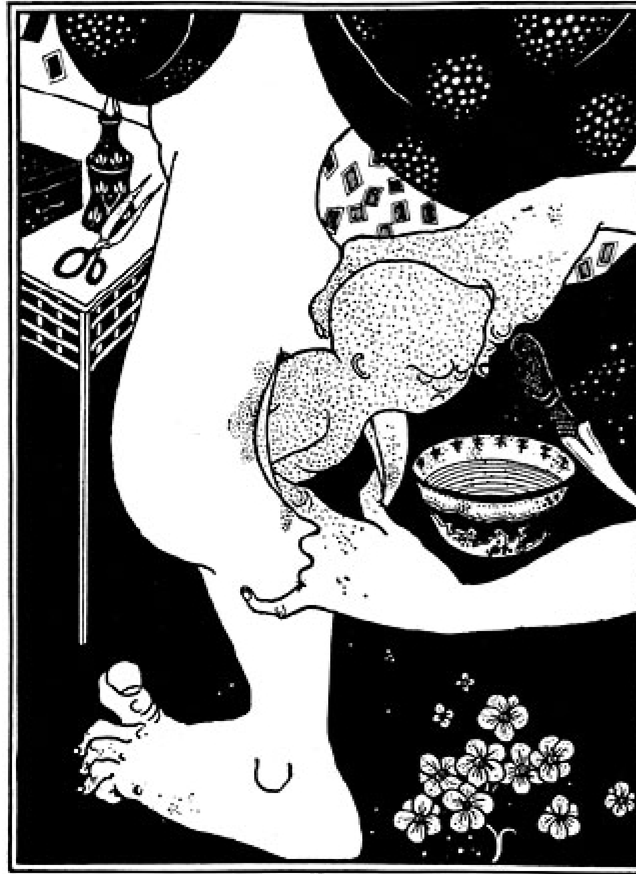
Blei, Kafka’nın sekiz düzyazı parçasını 1908’de bu derginin ilk sayısında yayımlar.[15] Bu yazılar Kafka’nın edebiyat çevrelerinde tanınır olmasını sağlamışlardır. Kafka bu sekiz yazıya eklediği dört yazı ile (yazı, çünkü çoğu öykü denemeyecek denli küçük vinyetlerdir) 1912’de ilk kitabı *Gözlem*’i yayımlar.

Blei birkaç yıl sonra, Kafka’ya Fontaine Edebiyat Ödülü’nün verilmesinde de aracılık edecek; Kafka’nın arkadaşlığına yayımcılığını ve koruyuculuğunu da ekleyecektir.

11.

Şu aşamada akla şöyle bir sorunun düşmesi mümkündür: Kafka, yakın arkadaşı Blei’ın çıkardığı Amethyst/Opal dergilerine, içeriklerini hiç göz önüne almadan, sadece destek amacıyla mı abone olmuştur?

Max Brod’la mektuplaşmalarına bakılırsa, Kafka hangi dergiye abone olduğunun kesinlikle farkındaydı. Bedelini önceden ödediği derginin yeni sayısının gecikmesi yüzünden şikâyetlerini, mektuplarında Brod’a iletir. Dili şakacıdır ama alttan alta beklenti de sezilir.

12.

Yeni soru şudur: Şikâyet mercii neden Brod'dur? 1902'de başlayan ve samimi biçimde süren dostluğa eklenen, söz konusu dergilere birlikte abone oluşun getirdiği suç ortaklığı değil elbette.

Kafka şikâyetlerini Blei'a değil Brod'a yazar; çünkü Brod da derginin yazarlarındandır ve Kafka'nın gözünde derginin kurumsal kimliğini o temsil etmektedir.

Brod dergide, hepsi takma adla, erotik aşk şiirleri ve cinsel güldürü tefrikaları yazmış; ayrıca yine aynı tarzın çevresinde dolanan küçük bir roman yayımlamıştır. Brod'un takma adla yazdığı yazılar, Prag'ın aydın çevresi (hele yakın dostu Kafka) doğal olarak biliyorlardı.

13.

Bu takma adlar, nerdeyse oyun kıvamında kaleme alınan erotik metinler ve sansürle (danışıklı dövüş kokan) köşe kapmacalar, dönemin ahlak anlayışı içinde nasıl değerlendirilebilir?

Sorunun yanıtı için, yüzyıl dönümündeki Orta Avrupa'ya bakmak gerek. Çünkü dönemin Orta Avrupası, ne Britanya gibi Viktoryen ahlaka ne de Akdeniz Avrupası gibi Katolik inanışına mahkûmdu. Viyana merkezli düşünce akımları, Avrupa'nın genelini saran iffet taslayıcılığa karşı çıkıyorlardı.

Sadece Amethyst/Opal değil, benzeri diğer dergileri de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu dergiler aydınlar tarafından, aydınlar için hazırlanan dergilerdi. Alt sınıflar için üretilen ucuz pornografik nesnelerden, nitelik olarak epeyi farklıydılar. Bu yüzden, toplumun en azından kimi tabakalarında örtük bir onay gördükleri söylenebilir.

14.

Elbette, tüm Orta Avrupa'yı yekpare bir kütle olarak görmemeli. Az önce Avrupa içindeki bakış fraklarından söz etmişken, Orta Avrupa içindeki bakış farklarını da belirtmek gerek.

Çok kalın çizgilerle belirtirsek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile siyasi birliğini yakın geçmişte sağlamış olan Almanya arasında hatırı sayılır fark olduğunu söylemeliyiz. Çokuluslu bir siyasi düzenek olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, hoşgörü ve aydın tabakaların iletişimi kavramlarına daha sıcak yaklaşmak zorundaydı. Bu nedenle, sadece Viyana değil, Prag da büyük bir kültür merkezi olarak serpilmişti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki çokkültürlülük, avantgarde sanat ve düşünce akımları için verimli bir topraktı.

Almanya ise tek ulusun birleşmesi üzerine inşa edilmiş, genç bir devletti. Birlik düşüncesini oturtabilmek amacıyla, sanat akımlarına da tam anlamıyla tutucu bir yaklaşımla bakılmaktaydı. Bu nedenle, Berlin ve Viyana arasında büyük bir sanatsal rekabet (sanat anlayışı olarak da) yaşanıyordu.

15.

Hazır, Viyana ve Berlin arasındaki rekabetten söz açılmışken, Viyanalı sanatçıların ahlak anlayışına bakalım – bu yolla, söz konusu dergilere toplumun yaklaşımını daha kolay değerlendirebiliriz.

19. yy sonundan itibaren Arthur Schnitzler'in öncülüğündeki Viyanalı yazarlar, Freud'un çalışmalarını da kullanarak, yepyeni tarzda eserler üretmeye başladılar: Bilinçakışı tekniğinin ilkel biçimlerini kullanan bu eserlerde cinselliğin karanlık yanı sezdiriliyor, toplumsal ilişkilere cinsellik penceresinden bakılıyordu.

Cinselliği öne çıkaran bu hava, Hoffmannstahl çevresinde toplanan Viyanalı yeni-romantiklerde özellikle belirgindi. Bu sanatçı grubu cinsellik temalı eserlerle yetinmiyor, yaşamlarında da cinselliği eksene çekiyorlardı. Ünlü Viyana cafélerinde buluşan sanatçıların hemen hepsi metresler tutuyor, kimi geceler metreslerini değiş tokuş ediyor, cinsel deneyimlerini kamuya açık biçimde birbirleriyle paylaşıyorlardı.

Berlin'de ise, bu yaşama yozlaşmışlık ve ahlaksal çöküş gözüyle bakılıyor ve yayımlanan eserlere Yahudi düşmanlığını da içeren eleştirilerle yaklaşılıyordu (birkaç on yıl sonrasını düşününce, nasıl da tanıdık!).

Viyana'daki bu yaşam tarzı ve sanat anlayışının tüm topluma değil, sadece dar bir sanatçı/aydın çevresine ait olduğu söylenebilir elbette, nedir,

Amethyst/Opal gibi dergiler de tüm topluma değil, o dar çevreye seslenmek üzere yayımlanıyorlardı.

16.

Hawes'in Schnitzler'le ilgili bir iddiasına değinmeden geçmeyelim. Hawes'e göre, Schnitzler Kafka'nın koleksiyonuna çok benzer bir malzeme toplamını babasına yakalatmış ve ararlında büyük bir kavga yaşanmış.

Hawes bu kavgadan yola çıkarak, Schnitzler ve Kafka ailelerindeki baba-oğul ilişkilerini kıyaslıyor. Ona göre, her ikisi de doktor olan Schnitzlerlerden baba olanı, Kafka'nın ünlü babası Hermann'dan daha baskıcı.

Kafka'nın babasından şikâyet etmek için her fırsatı kullandığını ve yaşamında ters giden her şeyden babasını sorumlu tuttuğunu, fakat bu suçlamalarda "avukatça numaralara başvurduğunu"[16] itiraf ettiğini de biliyoruz. Yine de, Hermann Kafka'nın oğlunun koleksiyonunu yakalamadığını ve benzer bir durumda nasıl davranacağını bilmediğimizi kabul etmeliyiz.

17.

Hermann Kafka'dan oğluna, Amethyst/Opal dergilerini okuduğu dönemin Franz Kafka'sına dönelim: Kafka 1906-07 yıllarında neler yapmıştı?

Kafka 1906'da 23 yaşındaydı. Hukuk öğrenimini bitirmiş, ünlü bilim adamı Alfred Weber'in yanında hukuk doktorasına başlamıştı. Aynı yılın Ekim ayından itibaren, avukatlık stajına geçmişti.

1907 yılında Assicurazioni Generali adlı uluslararası sigorta kuruluşunda çalışmaya başladı. Kafka daha sonra devlet denetimindeki bir sigorta kuruluşuna geçecek ve iş kazaları konusunda uzman bir hukuk adamına dönüşecekti.

18.

Yazar Kafka'ya gelince: Kafka 1907 yılı boyunca *Taşrada Düğün Hazırlıkları* adlı roman taslağı üzerinde çalışmıştı. Max Brod, yalnızca edebiyat çevrelerindeki sohbetlerde değil, yazdığı yayın organlarında da kendisinden söz ediyor, yetenekli bir genç yazar olduğunu herkese

duyuruyordu (ilgideğer olan, Brod bunları yazdığında, Kafka’nın henüz yayınlamış tek satır yazısı yoktu!).

19.

Pekiyi Kafka’nın özel, haydi adını koyalım, cinsel yaşamı? Kafka’nın Brod sayesinde adı işitilmeye başlanan, iyi öğrenim görmüş, sadece Prag’da değil İmparatorluk sınırları içinde her yerde kullanabileceği yetkinlikte Almanca konuşup yazabilen, önünde iş olanakları açık bir kişi olduğunu unutmayalım.

Unutmamamız gereken diğer konu, Kafka’nın yirmili yaşlarının başında, sağlıklı ve 1.90’ı aşkın boyuyla, döneminin yakışıklı gençlerinden biri olduğudur.[17]

Prag’ın başkent Viyana’nın etkisinde süregiden sanatsal yaşamı içinde, Kafka’nın da diğer genç yazarlar gibi aktif bir cinsel yaşamı olduğu kuşkusuzdur. Zaten Brod ile birlikte çıktığı yolculuklar boyunca tuttuğu günlüklerde sezdirdiği serüvenler, bu yaşamın kendi ağzından kanıtıdır.

Tüberkülozun ilerlediği, birçok nişanın takılıp atıldığı bir döneminde, Ocak 1922’de yazdığı bir Günlük notunda, Kafka zamanında genelev ziyaretleri yaptığını da, bir tür günah çıkartma gibi itiraf eder: Geneleve istekle tasarlayarak gitmemiş ama “fırsat önüne çıktığında” geri çevirmemiştir.

20.

20. yy’ın başındaki toplumsal ilişkiler, aydın tabakayı şu tip bir ikili yapının içine sürüklemişti: Çağın gerekliliği olarak cinsel yaşam özgürleşiyor, aydın tabakalar bu özgürleşmeyi deyim yerindeyse züppeleştiriyor ama bu züppelikten avantgarde bir sanat yaratmayı da başarıyorlardı.

Öte yandan, kendi aralarında tamamen onayladıkları davranışlarını ailelerine açıklamakta zorlanıyor, tutucu bir ahlak yapısıyla yetişmiş üst kuşaklarla doğrudan tartışmaktansa, onlardan gizlenmek yolunu seçiyorlardı.

Amethyst/Opal ve benzeri dergilerin sadece abonelere özel basılmasının nedeni, sadece devletin sansür baskısı değil, aynı zamanda, devlete hakim

olan ahlaksal yapıyla savaşacak denli güçlü olmayan ahlaki özgürleşmedir.

21.

Kafka'nın geç çıktığı için Brod'a şikâyet mektupları yazdığı dergi koleksiyonunu evde herkesten gizlemesi, bu bağlamda anlaşılabilir oluyor.

Kafka'nın ailesinden hiç kimseye bu dergilerden söz etmediği biliniyor. Söz etmek geri dursun, Kafka dergilerini odasındaki bir dolapta kilitli tutuyordu. Saklama duygusu öyle yoğundu ki, Brod ile birlikte çıktıkları uzun yolculuklarda, kilidin anahtarını evde bırakmıyor, her olasılığa karşı yanında taşıyordu.

22.

Kafka'nın ilerleyen yıllarda benzer dergileri okuduğuna dair bir ipucu (şimdilik) yok. Sadece, benzer dergileri bir koleksiyon olarak toplamadığına eminiz. Kendisinden geriye kalan her tür malzeme bir biçimde değerlendirildi. Sadece Gestapo'nun el koyduğu bir sandık dolusu elyazmasının akıbeti belirsiz; nedir, onlar arasında pornografiye uzaktan yakından benzeyen en ufak şeyi bile, Nazilerin Yahudi karşıtı kampanyalarında kullanacakları kesindi.

Kafka'nın heyecanla çıkmasını beklediği bu tür dergilerden neden yüz çevirdiği sorusuna verilecek iki yanıt var. Bunlardan ilki, Kafka'nın Brod'un çabalarıyla giderek ünlenen bir yazara dönüşmesi.

Hyperion'da ilk yazıları yayımlandıktan sonra, Kafka, en azından Prag'daki bir edebiyat hizbinin sınırları içinde, takip edilen bir yazar haline gelmişti. Bastırdığı yazıların ve kitapların hurufatları için titizlenen, kitap kapaklarında kullanılacak görsel malzemeye dek karışan, sözün kısası eserlerinin okuyucu gözünde "nasıl görüneceğine" bu denli önem veren bir yazarın, kendisinin okuyucu tarafından "nasıl görüleceğine" dair öngörüleri de olmuştur kuşkusuz.

Kafka az yayımlayan ama yayımladıkları üzerine ne düşünüldüğüne çok önem veren bir yazardı. Yayımladığı her kitaptan sonra, görüş ve eleştiri soran sayısız mektup kaleme aldığını unutmamalı.

Yazarlığı böylesine ciddiye alan bir kişinin, toplumun genelinin gözündeki yeri şaibeli yayınlarla haşir neşir olması, sadece gençliğinde

mümkündür.

23.

İkinci neden olarak şunu söylemeli: Kafka yaşı ilerledikçe, geçkin bir bekâr olarak yaşlanmaktan giderek daha korkar oluyordu. Yirmili yaşların hızlı yaşantısı yavaşladıkça, özellikle bu yaşamdaki arkadaşları evlenip aile sahibi olduklarında, Kafka’nın yaşamında da değişiklikler oldu.

En güzel örneğinin *Blumfeld* öyküsünde görüldüğü üzere, Kafka evlen(e)memiş erkeklerin toplumsal yaşamdan nasıl yalıtıldıklarıyla yakından ilgiliydi. Sonuca ulaşmasa, hatta olumlu sonuçlarından ölesiye korksa da, dur durak bilmeyen nişanlılıkları ve evlilik tasarıları bilinmektedir.

İşinde güzel bir ilerleme sağlamış, aile kurma gereksinimi duyan Kafka bir yol ayrımına gelmiş, seçimini yapmıştır: Hızlı cinsel yaşamını giderek yavaşlatmış, cinsel duyguları harekete geçiren dergileri ise tamamen terk etmiştir.

24.

Dönemin toplumsal koşulları, sanat anlayışları ve Kafka’nın yaşamı göz önüne alındığında, aslında hiç de büyük tartışma potansiyeli taşımayan bu

konu, neden bu denli çekişmeye yol açtı?

Bu sorunun yanıtını aramak, Kafka uzmanları arasındaki derin fay kırığını ve Kafka incelemelerindeki iki büyük okulun ayrışmasını bize buldurur.

25.

Hawes’in kitabına, özellikle pornografik yayınlar koleksiyonuna ilişkin en büyük eleştiri Rainer Stach’dan geldi.

Eleştirilerin Stach’dan gelmesi, ciddiye alınması için yeterlidir. Çünkü Stach, Kafka ile ilgili iki büyük yaşamöyküsü yazan, üçüncünün çalışmalarını Tel Aviv’de Max Brod’dan kalan mirası inceleyerek sürdüren, Felice Bauer’in evrak-ı metrukesini bir araya getirip *Kafka’nın Gelini* adlı uluslararası sergiyi hazırlamış Kafka uzmanı bir bilim adamıdır.

Stach’ın eleştirisinin temelinde, Hawes’in kitabının bilimsel bir araştırma olmadığı, çok satması için reklama gereksinimi olduğu, bu nedenle porno olayını öne çıkardığı vardı. Stach, söz konusu koleksiyonun zaten bilindiğini, bilinen bir konunun gereksiz şişirilerek sunulduğunu, hatta Kafka’nın haksız yere porno düşkünü gibi gösterildiğini iddia etti.

Hawes ise, Stach’ın kitabını okumadan eleştiri yaptığını öne sürüp, söz dalaşını handiyse Stach’ı haklı çıkaracak sulara sürüklemeyi becerdi.

26.

Stach’ın haklı olduğu konu, sözü edilen koleksiyonun Klaus Wagenbach’ın 1958 tarihli, Kafka’nın gençlik yıllarını anlatan yaşamöyküsü kitabından beri bilindiğidir. Kafka araştırmalarının piri (Kafka’yı Brod’un tekelinden kurtarıp laikleştiren kişi) olan Wagenbach, anılan çalışmasında Kafka ve Brod’un dergi aboneliklerini yazmıştır.

Gelgelelim, Hawes’in de haklı olduğu bir konu vardır: O günden bugüne, Kafka yaşamöyküleri ve araştırmalarında bu dergilerden söz etmekten elden geldiğince kaçınılmış, görsel malzemeleri ise hiç kullanılmamıştır.

Amethyst/Opal koleksiyonunun eksiksiz örnekleri Oxford Bodleian Kütüphanesi ve Londra’daki Britanya Kütüphanesi’nde incelemeye açık olmasına karşın, bu dergilere ilişkin Kafka’yı merkeze alan bir çalışma yapılmamıştır.

27.

Çalışma deyince, Anglo-Saxon ve Kıta Avrupası (özellikle Orta Avrupa) yöntemlerinin ve bakış açılarının farklılaşması konusuna geliyoruz.

Anglo-Saxon araştırmacılar daha çok olaylara yoğunlaşırken, Kıta Avrupalılar ruhsal durumlarla ilgileniyorlar. Dolayısıyla, ilk grup Kafka'nın yapıp ettiklerini öne çekerken, ikinci grup eylemlerin ardındaki güdüleri ve toplumsal dokuyu önemsiyor.

Bu yüzden, aslında birbirlerini bütünlemesi gereken iki anlayış, Kafka'nın yaşamında temel önemde olmayan bir konuda bile handiyse boğaz boğaza geliyorlar.

Aynı nedenle, bir yan Kafka'nın yapıtlarındaki mizahi boyutu ya da direnme nüvelerini, diğer yan dinsel göndermeleri ya da Freudçu noktaları Kafka'nın temel direği sayıyor ve diğerini tamamen yadsıyor.

28.

Anlayışlar bu denli farklı iken, Amethyst/Opal koleksiyonunun erotik mi, pornografik mi olduğu konusunda çıkan tartışma, elbette sürpriz değil!

Kıta Avrupalı araştırmacılar söz konusu dergilerin erotikten öte bir sıfatla nitelenemeyeceğini, Anglo-Saxon-lar ise dergilerin su katılmamış has pornografik olduğunu iddia ediyorlar.

Bu tartışmada turnusol kâğıdı görevi görecek soru ise, şu: Seçimimizi günümüzün ahlaki değerlerine göre mi, yoksa dönemin ahlaki değerlerini göz önüne alarak mı yapacağız?

29.

Hawes'in belki de tek bir sorusu burada önem taşıyor: Kafka'nın yolculuklarında kaldığı otellerin adları bile metinlerinde araştırılıp bulunuyor, yaşamında şöyle bir tanıyıp geçtiği her kişinin yansıması yarattığı karakterlerde aranıyor. Bu çalışmaların yapılmasında nerdeyse herkes hemfikir. Öyleyse, Amethyst/Opal'de yayımlanan Max Brod romanının baştan çıkan genç kızı ile Şato'da kendini Bay K.'ya sunan genç kızın aynı ada, Pepi'ye sahip olmaları, nasıl olur da hiçbir araştırmacının dikkatini çekmez?

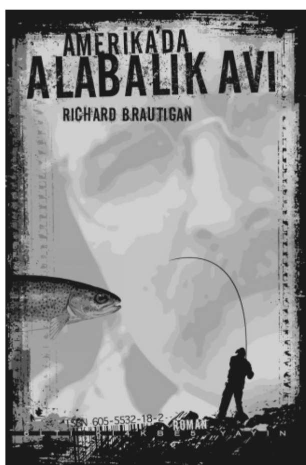
30.

Büyük resme baktığımızda, asıl sorun şu mu: Bir yanda Kafka'yı edebiyat Pantheon'unun ermişi olarak niteleyip handiyse putlaştıranlar, diğer yanda tabulara karşı çıkma adına Kafka'nın yaşamındaki tali konuları yüksek sesle öne sürenler.

31.

Sonuç olarak, Michael Löwy'nin saptamasına katılalım: "Kafka üzerine yazılanlardan devasa bir ikincil edebiyat oluştu. Artık yorumları yorumlamak diye adlandırılabilecek üçüncül edebiyatı oluşturma aşamasındayız."[18]

Bu zenginliğin içinde boğulmamanın tek çaresi kaynağa dönmek, Kafka'nın yazdıklarını yeniden ve yeniden okumaktır.

AMERİKADA ALABALIK AVI

Richard BRAUTİGAN

Richard Brautigan 1935'de

Washington, Tacoma'da doğdu, Beat ve aktivist hareketle birlikte

60 ve 70'lerin karşı-kültür merkezine oturdu.

'84 Eylülündeki intiharından

yaklaşık 10 yıl sonra **Altıkırkbeş** boşlukta çiçek

yetiştiren bir avuç okuruna R.B

kitaplarını sunmaya başladı.

2011 yayın döneminde yeni baskı

ve ilk yayımlanacaklarla birlikte Richard Brautigan külliyatı

ALTIKIRKBEŞ

[1] Günümüzde Mlada Boleslav adını alan, Prag’ın 50 km. kuzeydoğusundaki kent.

[2] Sibylla, Apollon’a adanmış tapınaklarda, gelecekten haber veren kadın falcılara verilen genel bir addır. Delphoi Tapınağı’ndaki falcının Pythia gibi özel bir adı olsa da, Sibylla zaman içinde nerdeyse bir mesleğin adı gibi geçerlilik kazanmıştır.

[3] Günümüzde Polonya sınırları içinde kalan, Baltık Denizi kıyısındaki Miedzyzdroje sayfiye yerleşiminin eski adı.

[4] Wagner: Ünlü besteci Richard Wagner. Sözü geçen eser, Tristan ve Isolde. Wesendonck ise, Wagner'in metresi olmakla birlikte, ünlü bir şair de olan Mathilde Wesendonck'tur.

[5] Viggo Larsen’in yönettiği, 1911 yapımı Die Weiße Sklavin – 3. Teil adlı film.

[6] Münih’te kökenli Hacker-Pschorr marka biraların üretildiği ve satıldığı yer.

[7] Gustav Schwab’ın (1792 – 1850) bir şiiridir.

[8] Robert Walser'in (1878 – 1956) 1908'de yazdığı roman.

[9] Gottfried Keller (1819 – 1890), İsviçreli şair ve politikacı.

[10] Kitabın Türkçe çevirisi de, Sel Yayınları’ndan bu adla yayımlandı. Çevirisi Suğra Öncü’ye aittir.

[11] Zamanında çok tutulmuş, ama Nazilerce önemsenmesi nedeniyle edebi değeri hakkında kuşkular uyanmış bir şairdir.

[12] Gerçekten de büyük: tam 16 punto! Nedir, bunun nedeni biraz da, yayımcı Kurt Wolff'un kitabın biraz ele gelir büyüklükte olmasını istemesidir.

[13] Olası demek zorunludur, çünkü bu çizerlerden hiçbiri kendi imzalarını kullanmamışlardır.

[14] Alıntı, Gustav Janouch'un Kafka ile Söyleşiler adlı kitabından. Çeviren, Kâmuran Şipal, Cem Yayınevi, 2000.

[15] Bu yazı parçaları, Kafka’nın roman tasarısı olarak başlayıp parçacıklar halinde kalan Bir Savaşın Tasviri adlı çalışmasından çekilmiş varyantlardır.

[16] Milena’ya yazdığı bir mektupta, babasına yazıp yollamadığı ünlü mektubun gerçeklerden çok edebiyata yakın olduğunu söyler Kafka.

[17] Kafka'yı, çoğu tüberkülozun etkisini gösterdiği yıllarda ve kötü ışıklarla çekilmiş fotoğraflardan yola çıkarak "çirkin" olarak betimlemek, ona yapılan büyük haksızlıklardan biridir.

[18] Löwy bu tespiti Franz Kafka – Boyun Eğmeyen Hayalperest adlı kitabında yapar. Kitabın Türkçe çevirisi Versus Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.